

Mechelen, Aartsbisschoppelijk Paleis

Eindrapport van een begeleiding met wetenschappelijke vraagstelling

D. Van den Notelaer

Colofon

VEC Rapport 167

Opgraving ☒	Prospectie ☐
Projectcode:	2024E204
Erkend archeoloog:	P. Laloo (OE/ERK/Archeoloog/2015/00074)
Naam site:	Mechelen, Aartsbisschoppelijk Paleis

Mechelen, Aartsbisschoppelijk Paleis
Eindrapport van een begeleiding met wetenschappelijke vraagstelling

Vlaams Erfgoed Centrum bv
Auteur: Dominick Van den Notelaer

Foto's en tekeningen: Vlaams Erfgoed Centrum, tenzij anders vermeld

© Vlaams Erfgoed Centrum bv, december 2024

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum bv.

Vlaams Erfgoed Centrum bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek

D/2024/13.254/167
ISSN 2295-2675

Vlaams Erfgoed Centrum
Liesdonk 5
2440, Geel
Tel +32 (0)14 95 34 70
info@vlaamserfgoedcentrum.be
www.vlaamserfgoedcentrum.be

Inhoud

Colofon	2
1 Beschrijvend gedeelte	6
1.1 Inleiding	6
1.2 Administratieve gegevens	9
1.3 Beschrijving van de geplande werken	10
1.4 Onderzoekskader	10
1.5 Randvoorwaarden	11
1.6 Onderzoeksstrategie en methoden	11
1.6.1 Strategie en methoden	11
1.6.2 Organisatie van de opgraving	12
2 Beschrijving van het kader van de archeologische site	13
2.1 Historisch kader	13
2.2 Geschiedenis van het aartsbisschoppelijk paleis	14
2.3 Archeologische vindplaatsen	21
2.4 Landschappelijk booronderzoek en proefsleuvenonderzoek	25
3 Aardkundige beschrijving	30
3.1 Inleiding	30
3.2 Geologische en bodemkundige achtergrondinformatie	30
3.3 Fysisch geografische interpretatie	35
4 Beschrijving van de sporen	39
5 Vondstmateriaal	51
6 Synthese	51
6.1 Interpretatie	51
6.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	52
Literatuur	54
Lijst van afbeeldingen	55
Bijlage 1. Sporenlijst	58
Bijlage 2. Sporenkaart met spoornummers	59
Bijlage 3. Vlakhoogtekaart	62
Bijlage 5. Maaiveldhoogtekaart	65
Bijlage 6. Afkortingen in de database	66

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19 ^e E - heden
Nieuwe tijd:		16 ^e E - 18 ^e E na Chr.
Middeleeuwen:		5 ^e E - 15 ^e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13 ^e E - 15 ^e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10 ^e E - 12 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^e E - 9 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^e E - 8 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^e E - 6 ^e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden-IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		ca. 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Inleiding

Op 4 juni 2024 heeft het Vlaams Erfgoed Centrum een archeologische begeleiding uitgevoerd in de tuinen van het Aartsbisschoppelijk Paleis te Mechelen. De aanleiding voor het onderzoek is het uitgraven van een nieuwe leiding tussen twee vleugels van het Aartsbisschoppelijk Paleis. In de gebouwen zelf worden geen bodemingrepen voorzien. Eerder werd er voor dit terrein een bureauonderzoek, landschappelijk booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.¹

Tijdens de begeleiding werden verscheidene muur- en vloerresten aangetroffen. Het gaat om resten die niet op historisch kaartmateriaal werden teruggevonden en waarvoor geen vondstmateriaal werd aangetroffen. Derhalve kunnen de contexten niet met zekerheid worden gedateerd. Mogelijk zijn ze te relateren aan de heraanleg van de tuinen van het Aartsbisschoppelijk Paleis in 1820.

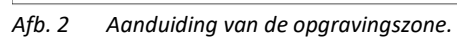
De begeleiding beperkte zich tot de uitgravingen die werden uitgevoerd naar aanleiding van de werken. Er werd nergens verdiept tot op de moederbodem. Het plangebied is bijgevolg niet vrij van archeologische resten. Het is aannemelijk dat er zich dieper nog resten uit de Middeleeuwen of vroegere periodes bevinden.

De resultaten van het archeologisch onderzoek worden in dit rapport gepresenteerd. Dit inleidende hoofdstuk bevat de administratieve gegevens, een beschrijving van de geplande werken, de onderzoeksvragen en de onderzoeksstrategie en methoden. In hoofdstuk 2 volgt een overzicht van achtergrond kennis van het plangebied, toegespitst op het historisch en archeologisch kader. Een gedetailleerde beschrijving van de bodemopbouw binnen het plangebied volgt in hoofdstuk 3. Vervolgens komen de sporen aan bod in hoofdstuk 4, gevolgd door het vondstmateriaal in hoofdstuk 5. De uiteindelijke samenvatting en beantwoording van de onderzoeksvragen volgt in hoofdstuk 6.

¹ Cryns *et al.* 2018; Van Baelen *et al.* 2019.

Afb. 1 Locatiekaart van het plangebied.

1.2 Administratieve gegevens

Aanleiding:	Aanleg nieuwe gasleiding
Locatie:	Wollemarkt 15
Plaats:	Mechelen
Gemeente:	Mechelen
Provincie:	Antwerpen
Kadastrale gegevens:	Mechelen, Afdeling 1, Sectie A, Perceelnummer: 0740/00E000
Diepte bodemverstoring:	Circa 95cm
Oppervlakte plangebied:	4144 m ²
Oppervlakte bodemingrepen:	Circa 40m ²
Coördinaten (<i>bounding box</i> ; <i>Lambertcoördinaten</i> (<i>EPSG:31370</i>):	Ymin: 191084 Ymax: : 19115 Xmin: 157647 Xmax: 157741
Projectcode:	2024E204
Erkend archeoloog:	P. Laloo (OE/ERK/Archeoloog/2015/00074)
Projectmedewerker(s)	D. Van den Notelaer (veldwerkleider), Alexander Thomson (assistent-archeoloog)
Auteur:	D. Van den Notelaer
Begindatum onderzoek:	04/06/2024
Einddatum onderzoek:	04/06/2024
Voorstel voor beheer en plaats archeologisch ensemble:	<i>Provinciaal depot Antwerpen</i> <i>Noorderlaan 630</i> <i>2030 Antwerpen</i>

1.3 Beschrijving van de geplande werken

De opdrachtgever plant de realisatie van een nieuwe leiding tussen twee vleugels van het Aartsbisschoppelijk Paleis. Er worden géén bodemingrepen voorzien in het gebouw zelf. Alles die binnen de footprint van het gebouw zal gebeuren zal plaatsvinden binnen bestaande keldervolumes. De sleuf die zal worden uitgegraven tussen de twee vleugels heeft een lengte van ca. 30 meter en een breedte van ca. 1,3 m. De sleuf wordt uitgegraven tot een diepte van ca. 95 cm-mv. De geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte circa van 40 m². Heden is de zone waar bodemingrepen worden voorzien ingericht als tuinzone.

Afb. 3 Aanduiding van het projectgebied en de bodemingreep (Van Baelen et al. 2019).

1.4 Onderzoekskader

Het doel van het onderzoek is het vaststellen van eventueel aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren in het licht van de reeds bestaande gegevens. Hiertoe werden in de aanvraag voor een opgraving met wetenschappelijke vraagstelling de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Welke archeologische sporen bevinden er zich in deze zone?
- Wat is hun aard en datering?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan het Aartsbisschoppelijk Paleis?
- Zijn er sporen of vondsten die getuigen van menselijke bewoning in de vroege en/of volle middeleeuwen en die meer informatie opleveren over de bewoningshistoriek van het terrein?
- Zijn er bepaalde contexten die ons meer kunnen vertellen over het leven van de bewoners in een bepaalde periode (bv. Waterput, beerput,...).
- Welke vondstcategorieën worden gevonden tijdens de uitgraving en wat voor erfgoedwaarde en kenniswinst leveren deze op?
- Kunnen er bepaalde sporen in verband gebracht worden met ambachtelijke activiteiten langsheen de Melaan?
- Kunnen bepaalde sporen gelinkt worden aan de historische tuininrichting uit de 19^e eeuw?

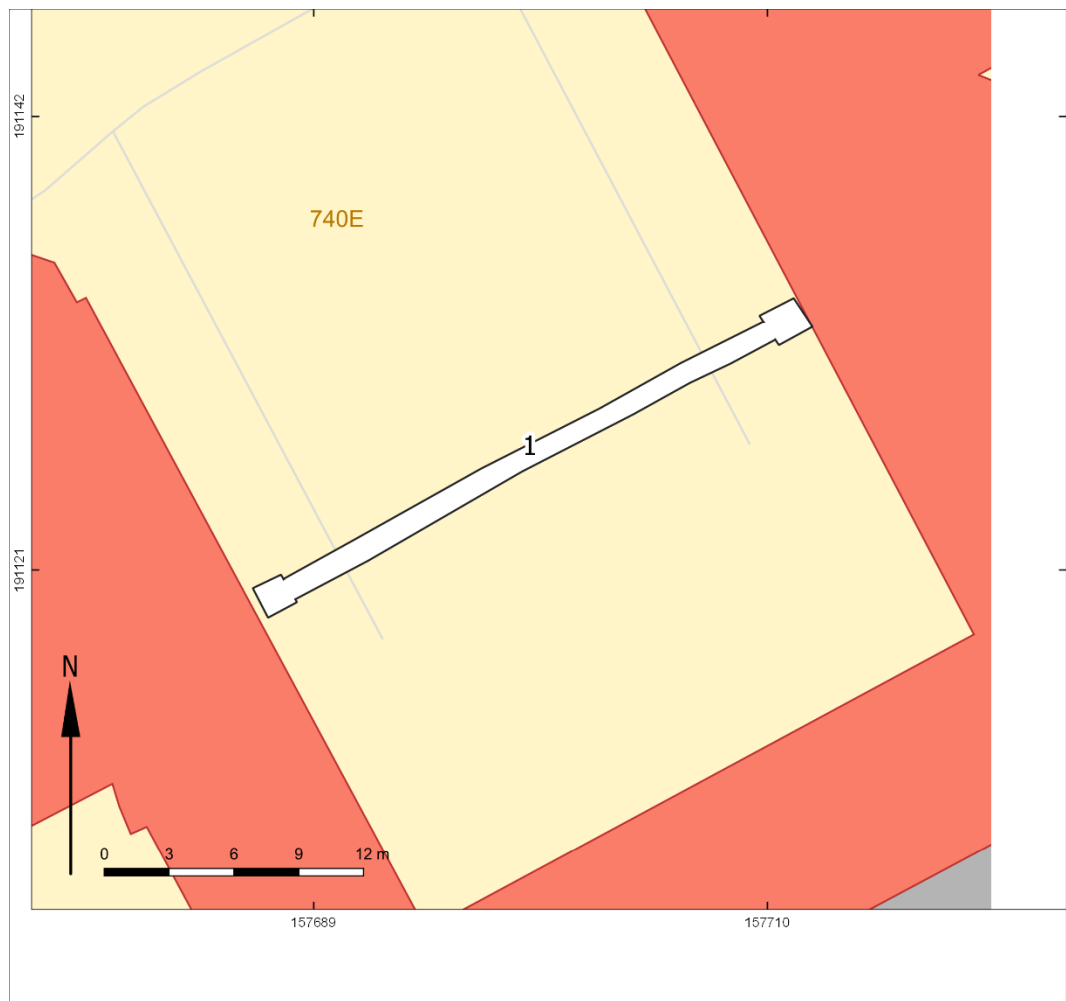
1.5 Randvoorwaarden

De aanvraag voor een opgraving via wetenschappelijk vraagstelling waarborgt een gedegen omgang met het waardevol archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksterrein. Elke bodemingreep voor de uitvoer van het archeologisch onderzoek voorgeschreven in het Programma van Maatregelen buiten de hierin vastgelegde maatregelen kan worden gezien als een inbreuk tegen het Onroerenderfgoeddecreet. Elke overtreding tegen het onroerend erfgoed wordt gesanctioneerd volgens Art. 11.2.1 – Art. 11.2.6 van het Onroerenderfgoeddecreet.

1.6 Onderzoeksstrategie en methoden

1.6.1 Strategie en methoden

Het vlakdekkend archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de aanvraag voor een opgraving via wetenschappelijke vraagstelling en de Code van Goede Praktijk (versie 4.0), specifiek zoals beschreven in hoofdstuk 15 tot en met 22.

Afb. 4 Overzicht van de aangelegde werkput.

Het eerste vlak werd aangelegd op een diepte tussen 5.08 en 5.34m TAW (afb. 4). De diepte van dit eerste vlak werd bepaald door de diepte van de werken. Lokaal werd er verdiept tot onder het eerste niveau (afb. 5). Dit gebeurde aan de aansluitingen van met de muren van het aartsbisschoppelijk paleis. Hier werd er verdiept tot 4.68m TAW. In de oostelijke put bevond er zich tussen het eerste vlak en de maximale ontgravingsdiepte van de put nog een tweede vlak. De totale oppervlakte die werd opgegraven bedraagt 31,588m².

Afb. 5 Aanduiding van de zones waar er dieper dan vlak 1 werd verdiept.

Het plangebied was vrij van kabels en leidingen. De archeologische vlakken zijn onder begeleiding van de projectverantwoordelijke machinaal aangelegd door een minigraver met een gladde bak met een breedte van 2 m. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten verzameld per spoor en vulling.

Waar nodig is het vlak manueel opgeschaafd om de leesbaarheid te bevorderen. De sporen zijn meteen ingekrast en voorzien van een spoornummer. Het vlak en het stort zijn intensief onderzocht met een metaaldetector. Vervolgens zijn het vlak en de sporen digitaal ingemeten en uitvoerig beschreven met behulp van een Robotic Total Station (RTS). Daarnaast zijn op regelmatige afstanden vlak- en maaiveldhoogtes ingemeten. Maaiveldhoogtes werden rondom de werkput ingemeten. Alle aangetroffen grondsporen zijn met de hand gecoupeerd. Alle antropogene sporen zijn gefotografeerd, ingetekend (schaal 1:20) en beschreven. Het restant van de gecoupeerde sporen is vervolgens al schavend afgewerkt.

Voor het fysisch geografisch onderzoek werden verschillende profielen gedocumenteerd en beschreven. De profielen zijn handmatig opgeschaafd en vervolgens ingekrast. De lithologische lagen zijn gedocumenteerd, alsook de archeologisch relevante lagen zoals vegetatiehorizonten, cultuurlagen en sporen. Alle lagen zijn beschreven op textuur, kleur en bodemkundige verschijningen.

1.6.2 Organisatie van de opgraving

Het veldwerk is uitgevoerd op 4 juni 2024. De projectleider is Dominick van den Notelaer trad op als veldwerkleider. Assistent-archeoloog voor dit project was Alexander Thomson. Erkend archeoloog voor was Pieter Lalloo (OE/ERK/Archeoloog/2015/00074). De graafwerkzaamheden werden uitgevoerd door Rob van Hasselt.

Het archeologisch onderzoek stond onder toezicht van Onroerend Erfgoed, provincie Antwerpen. De vondsten en bijhorende documentatie die tijdens de opgraving zijn verzameld, worden na afronding van het onderzoek gedeponeerd in het Provinciaal depot van de Provincie Antwerpen.

2 Beschrijving van het kader van de archeologische site

2.1 Historisch kader

Een referentie naar de Mechelse abdij Apud Maalinas uit de Annales Bertiniani anno 870 n.Chr. is de eerste historische vermelding van de stad.² De stad is ontstaan uit twee kernen nabij de Dijle die tegen de twaalfde eeuw naar elkaar gegroeid waren.³ Rondom deze periode werd ook de eerste omwalling rondom Mechelen aangelegd.⁴ Ter hoogte van Mechelen bevinden de oevers van de Dijle zich dicht bijeen. Hierdoor werd Mechelen een belangrijke oversteekplaats voor economisch verkeer.⁵ Aanvankelijk was deze oversteekplaats niet meer dan een doorwaadbare zone. Vanaf de 12de eeuw werd door de aanleg van o.a. dijken en kades het water opgestuwd waardoor de bouw van een brug noodzakelijk was. De huidige Grootbrug (ook Hoogbrug genoemd) is de oudste stenen brug van België en heeft een eerste vermelding daterend uit 1261. Vanaf de dertiende eeuw komt Mechelen dan ook op als een bloeiend economisch centrum.⁶ Door de opbloei van de stad wordt tussen 1264 en 1268 een tweede, grotere omwalling rondom de stad opgericht.

In de 14^e eeuw wordt Mechelen in zeven parochies opgedeeld.⁷ In 1342 vindt er een grote stadsbrand plaats in Mechelen.⁸ Halverwege de 15^e eeuw wordt Mechelen een belangrijk textielcentrum.⁹ Doordat landvoogdes Margareta van York en vervolgens Margareta van Oostenrijk hun residenties in Mechelen opbouwen, wordt Mechelen een voorname plaats binnen het Bourgondische bestuur.¹⁰ Wanneer het hof in 1530 richting Brussel verhuist, verliest Mechelen ook een deel van haar prestigieuze positie. Desalniettemin blijft Mechelen een belangrijk centrum, aldus getuigen de oprichting van een militair hospitaal, de centrale opslagplaats van de artillerie, en de vestiging van de aartsbisshopzetel van Brussel.¹¹

In de 16^e eeuw wordt Mechelen geteisterd door de Godsdienstoorlogen. De bebouwing buiten de stadsmuren wordt vernield en de stad wordt aangewend als bastion.¹² Een groot deel van de Mechelaars vluchtte dan ook en verhuisde naar andere oorden. Na de godsdiensttroebelen worden de kloosters in de stad weer opgebouwd, maar deze zal nooit meer terug groeien tot haar oorspronkelijke niveau.

² Troubleyn *et al.* 2007, p. 16-17.

³ Kochen 1981, p. 13; Troubleyn *et al.* 2007, p. 16-17; Verhulst 1999, p. 112-113.

⁴ Kinnaer 2019, p. 2.

⁵ Troubleyn *et al.* 2007, p. 13.

⁶ Troubleyn *et al.* 2007, p. 21.

⁷ Kinnaer 2019, p. 3.

⁸ Kinnaer 2019, p. 3.

⁹ Chorley 1998, p. 115; Kinnaer 2019, p. 11.

¹⁰ Kinnaer 2019, p. 11.

¹¹ Kinnaer 2019, p. 11-12.

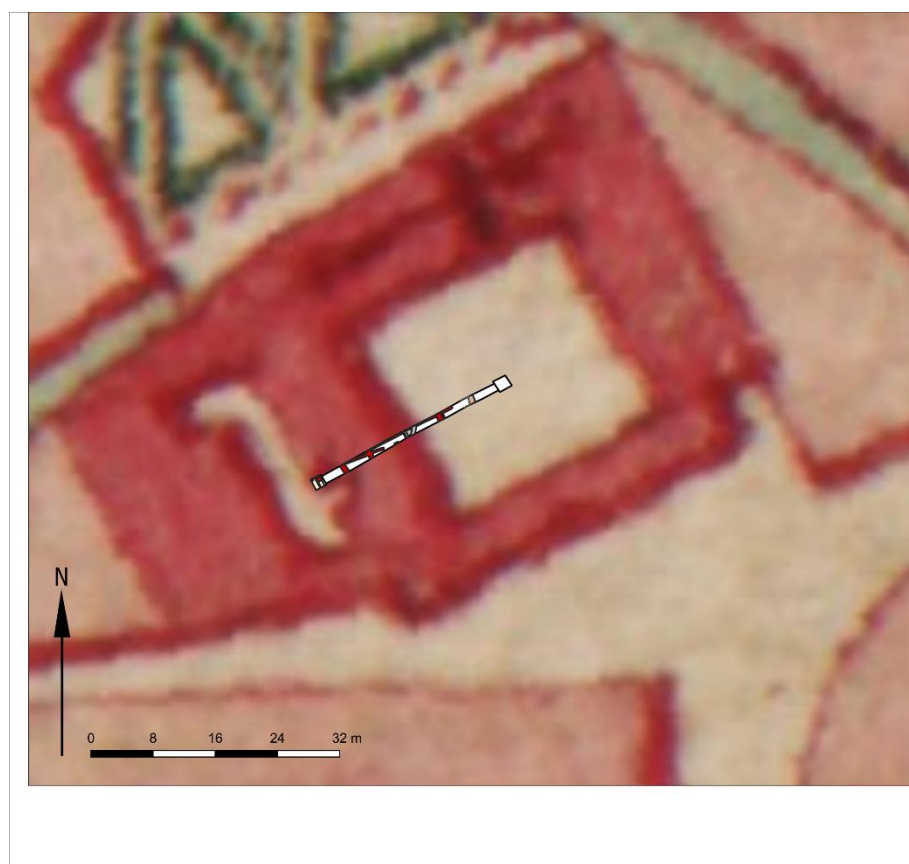
¹² Kinnaer 2019, p. 12

2.2 Geschiedenis van het aartsbisschoppelijk paleis

Het plangebied bevindt zich in de tuinen van het aartsbisschoppelijk paleis waar sinds de zestiende eeuw de aartsbisschop van Mechelen resideert. Voor de bouw van het paleis waren er op deze locatie patriciërshuizen

Het aartsbisdom Mechelen werd in 1559 samen met drie andere aartsbisdommen en vijftien bisdommen in de Nederlanden.¹³ Aanvankelijk zetelde de aartsbisschop in het oude paleis van Margareta van Oostenrijk. In 1569 kocht aartsbisschop Mathias Hovius het Hof van Lillo en de refuge van Affligem met het doel om de officiële zetel van het aartsbisdom naar deze locatie te laten verhuizen.¹⁴

Omdat de oude gebouwen de allure van een aartsbisschoppelijk paleis missen, wordt in de achttiende eeuw besloten een volledig nieuw paleis op te richten. De bouw en verbouwingen van dit nieuwe paleis vatte aan in 1717.¹⁵ Onder aartsbisschop Thomas-Philippe D'Alsace wordt er een paleis gebouwd in barok-stijl. In 1786 koopt aartsbisschop Joannes-Henricus de Franckenberg, de opvolger van D'Alsace, de tuinen van de refuge van Tongerlo op, waardoor het domein zijn huidige oppervlakte verkrijgt.¹⁶

Afb. 6 De locatie van de sleuf geplot op de Ferrariskaart (1771-1778). (Door een onnauwkeurige georeferentie bevindt de sleuf zich te ver naar het westen)

Tijdens de Franse overheersing wordt het paleis in beslag genomen.¹⁷ Aartsbisschop Franckenberg vlucht richting Roermond om nadien in Utrecht en Amsterdam te verblijven. Het paleis wordt geveild op 30

¹³ Migom & Vanden Bosch 2023, p. 8-9.

¹⁴ Kocken 1981, p. 179.

¹⁵ Kocken 1981, p. 180; Migom & Vanden Bosch 2023, p. 12-13.

¹⁶ Kocken 1981, p. 180-181; Migom & Vanden Bosch 2023, p. 12-13.

¹⁷ Kocken 1981, p. 181; Migom & Vanden Bosch 2023, p. 14-16.

september 1798, maar pas bijna een jaar later effectief verkocht. De nieuwe eigenaars laten een deel van de recent opgetrokken vleugels opnieuw afbreken. Met de komst van Napoleon wordt de kerk opnieuw gedoogd en wordt er een nieuwe aartsbisschop aangesteld. Omdat het paleis niet meer ter beschikking voor hem staat, resideert hij in het oude paleis van Margareta van Oostenrijk.¹⁸

In 1818 wordt het paleis opgekocht door de staat en onmiddellijk ter beschikking gesteld van de aartsbisschop.¹⁹ Alvorens de aartsbisschop zijn intrede kan doen, dienen er eerst grondige herstellingswerken uitgevoerd te worden. Pas in 1831 wordt de aartsbisschoppelijke administratie opnieuw naar het aartsbisschoppelijk paleis overgeheveld, de aartsbisschop zelf volgt vermoedelijk een jaartje later. Terwijl deze verbouwingen aan de gang zijn, wordt in 1820 de huidige stiltetuin aangelegd.²⁰

Afb. 7 De locatie van de sleuf geplot op het grondplan van het aartsbisschoppelijk paleis uit 1819. (regionale beeldbank Mechelen).

¹⁸ Kocken 1981, p. 181; Migom & Vanden Bosch 2023, p. 17.

¹⁹ Kocken 1981, p. 182; Migom & Vanden Bosch 2023, p. 18.

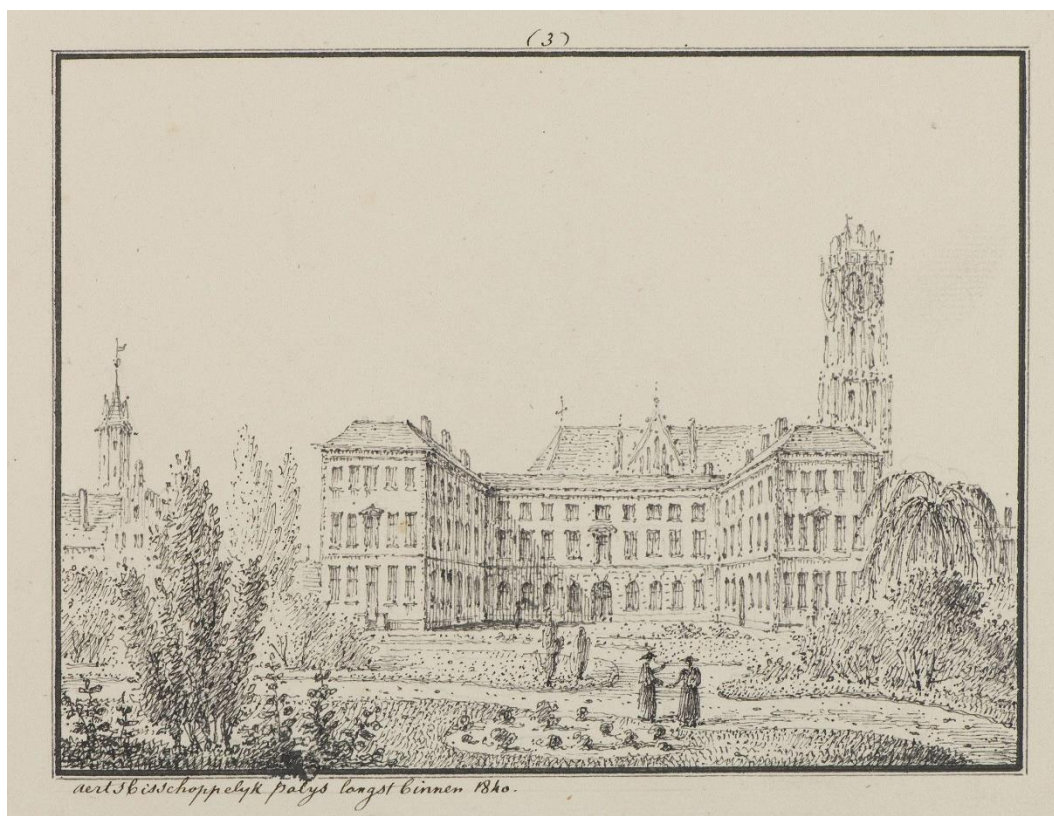
²⁰ Migom & Vanden Bosch 2023, p. 66.

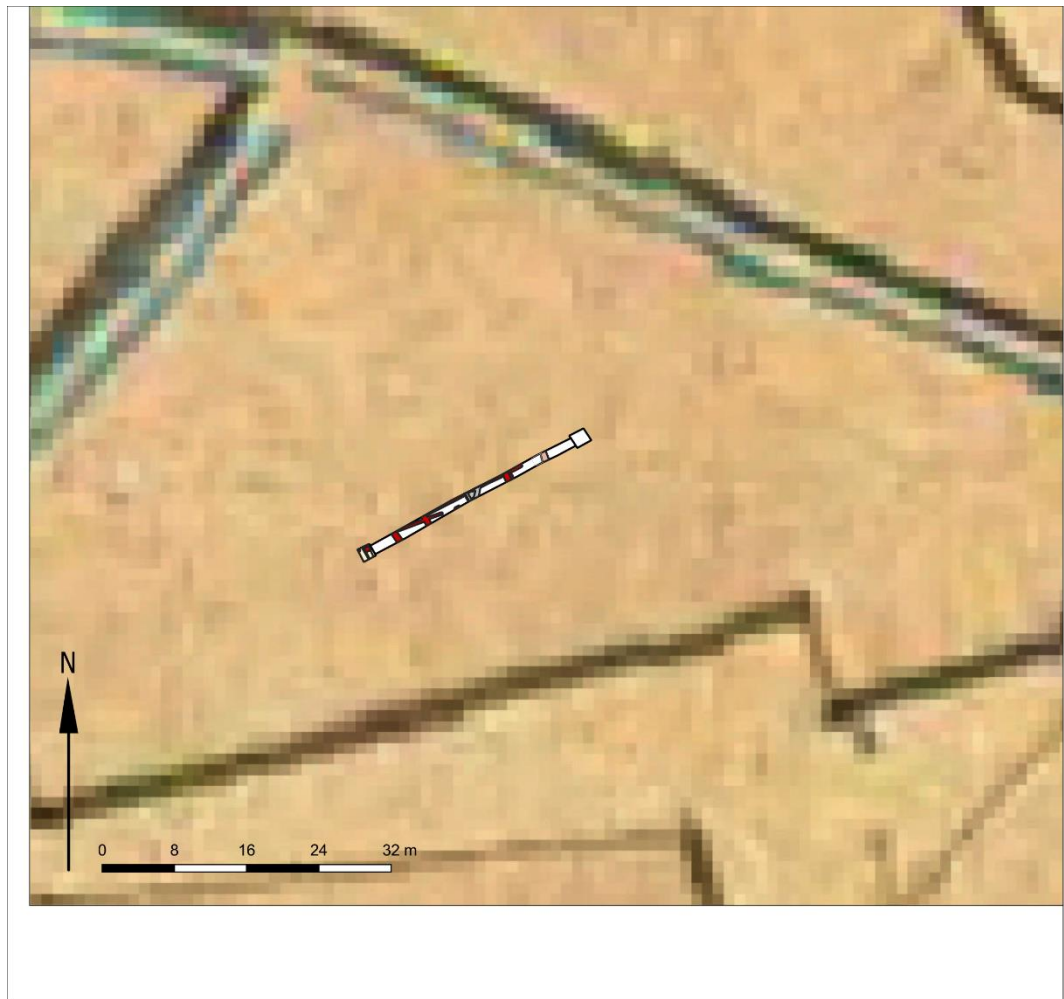
Afb. 8 De locatie van de sleuf geplot op het grondplan van het aartsbisshoppelijk paleis uit 1820. (regionale beeldbank Mechelen).

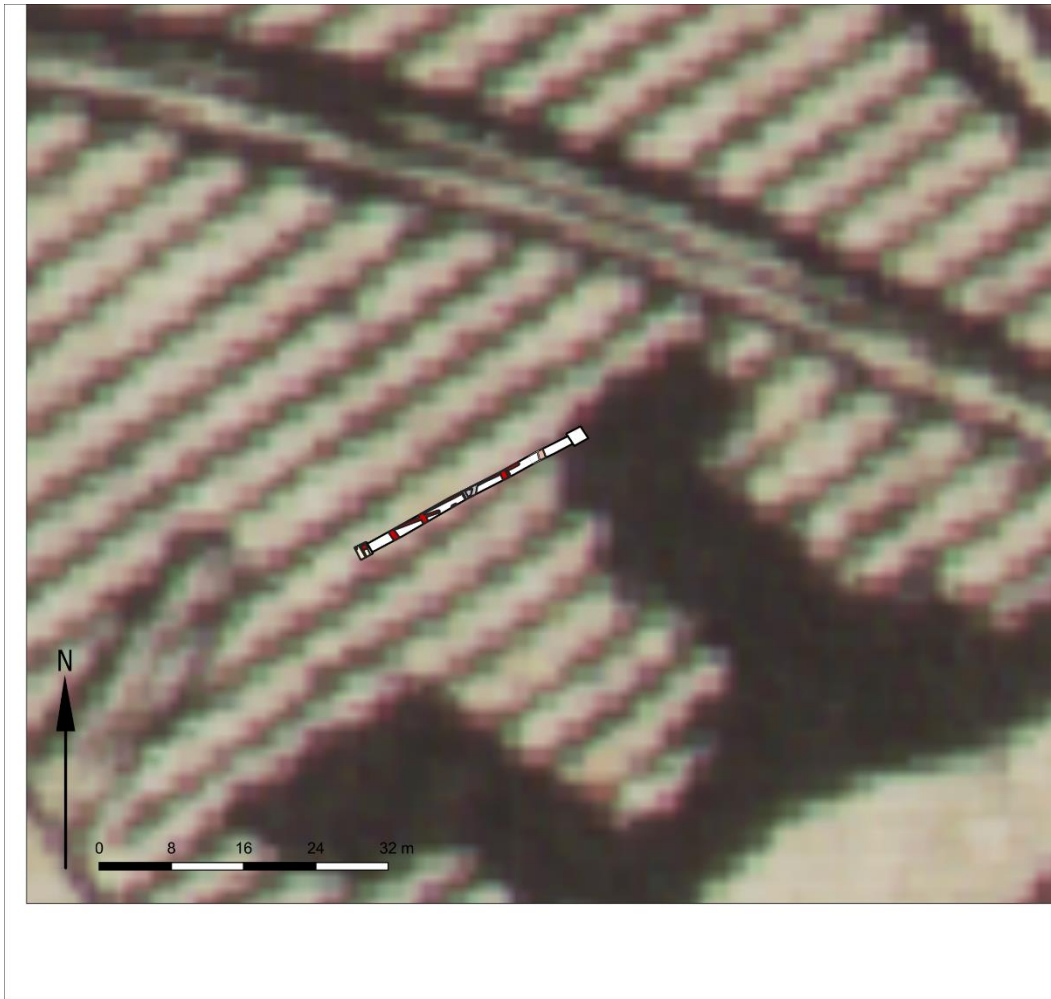
Afb. 9 De locatie van de sleuf geplot op het grondplan van het aartsbisschoppelijk paleis (1825-1836). (regionale beeldbank Mechelen).

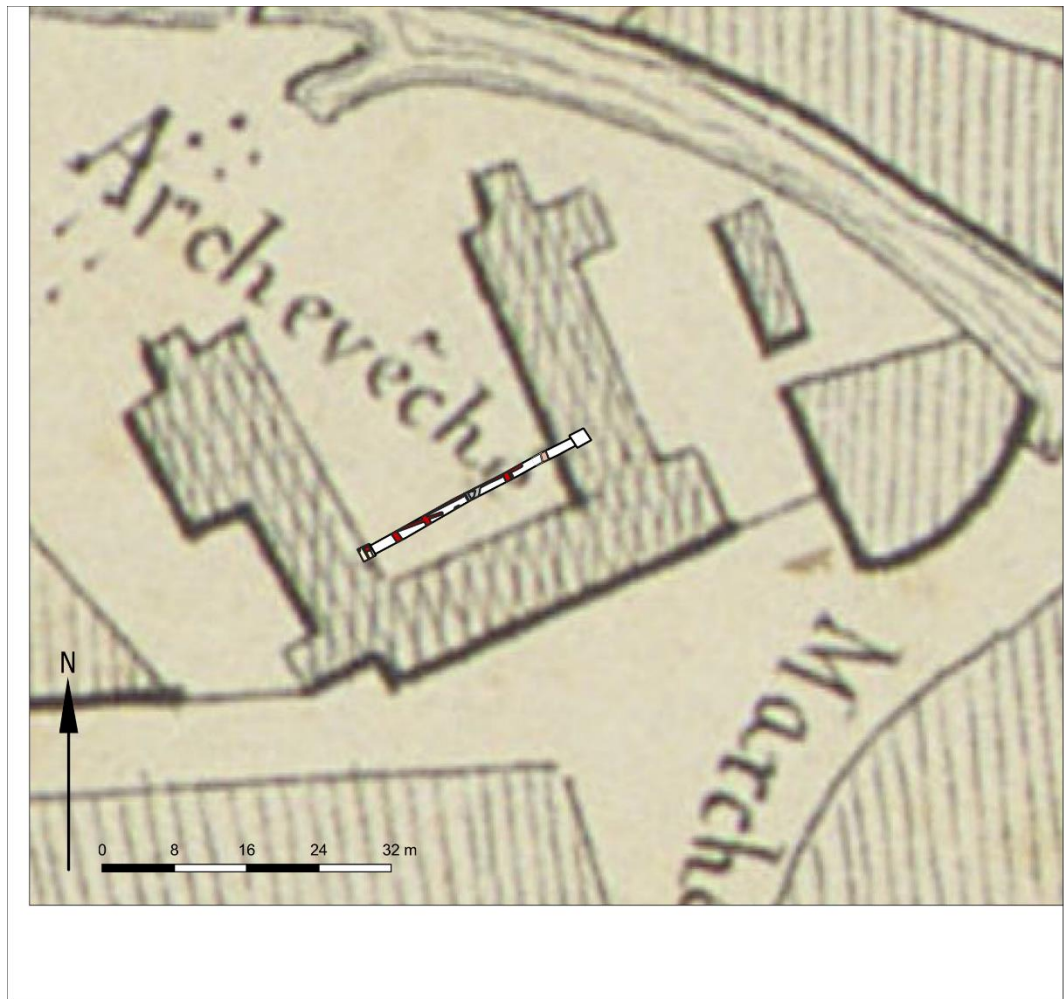
Afb. 10 Tekening uit 1840 van de stiltetuin door J.B. Noter (regionale beeldbank Mechelen).

Afb. 11 De locatie van de sleuf geplot op de Atlas der Buurtwegen (circa 1840). (De kaart geeft de gebouwen niet precies weer, maar toont wel duidelijk het verloop van de Melaan ten noorden van de sleuf)

Afb. 12 De locatie van de sleuf geplot op de Vandermaelenkaart (circa 1846-1854). (Door een onnauwkeurige georeferentie bevindt de sleuf zich te ver naar het noorden)

Afb. 13 De locatie van de sleuf geplot op de Popp-kaart (1842-1879).

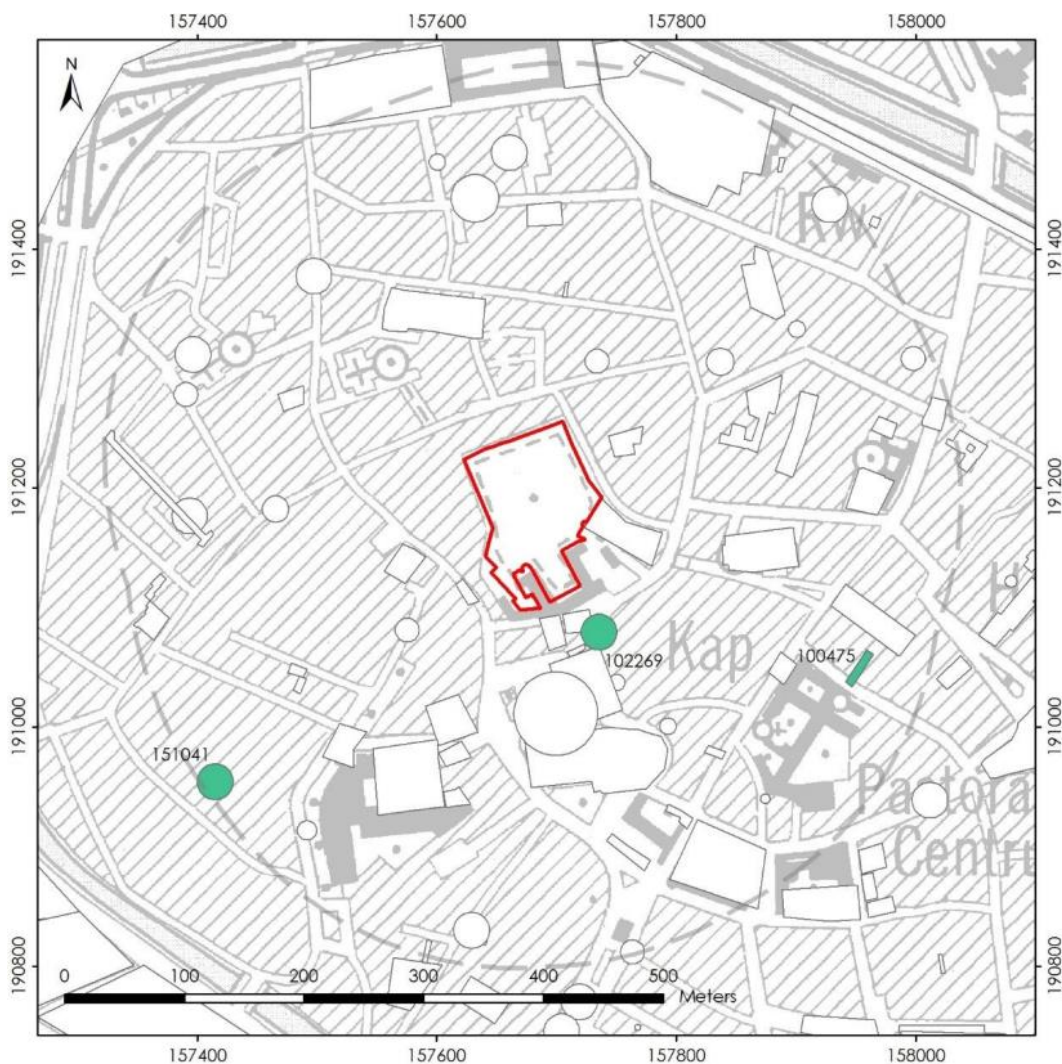
Doorheen de tuinen van het Aartsbisshoppelijk Paleis loopt de Melaan. Deze oude vliet wordt voor het eerst vermeld in 1235, maar is vermoedelijk een pak ouder. OP de meeste locaties werd de Melaan gedempt in de 19e eeuw. De Melaan werd al tijdens drie eerdere opgravingen opgegraven. Dit ter hoogte van de Désiré Boucherystraat (CAI 208767), de Varkensstraat (156431)²¹, en de Zakstraat (220553).²²

2.3 Archeologische vindplaatsen

Via de centrale archeologische inventaris zijn verschillende archeologische waarden bekend in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. Hieronder worden de belangrijkste gekende archeologische waarden binnen een straal van 300m van het plangebied per periode samengevat.

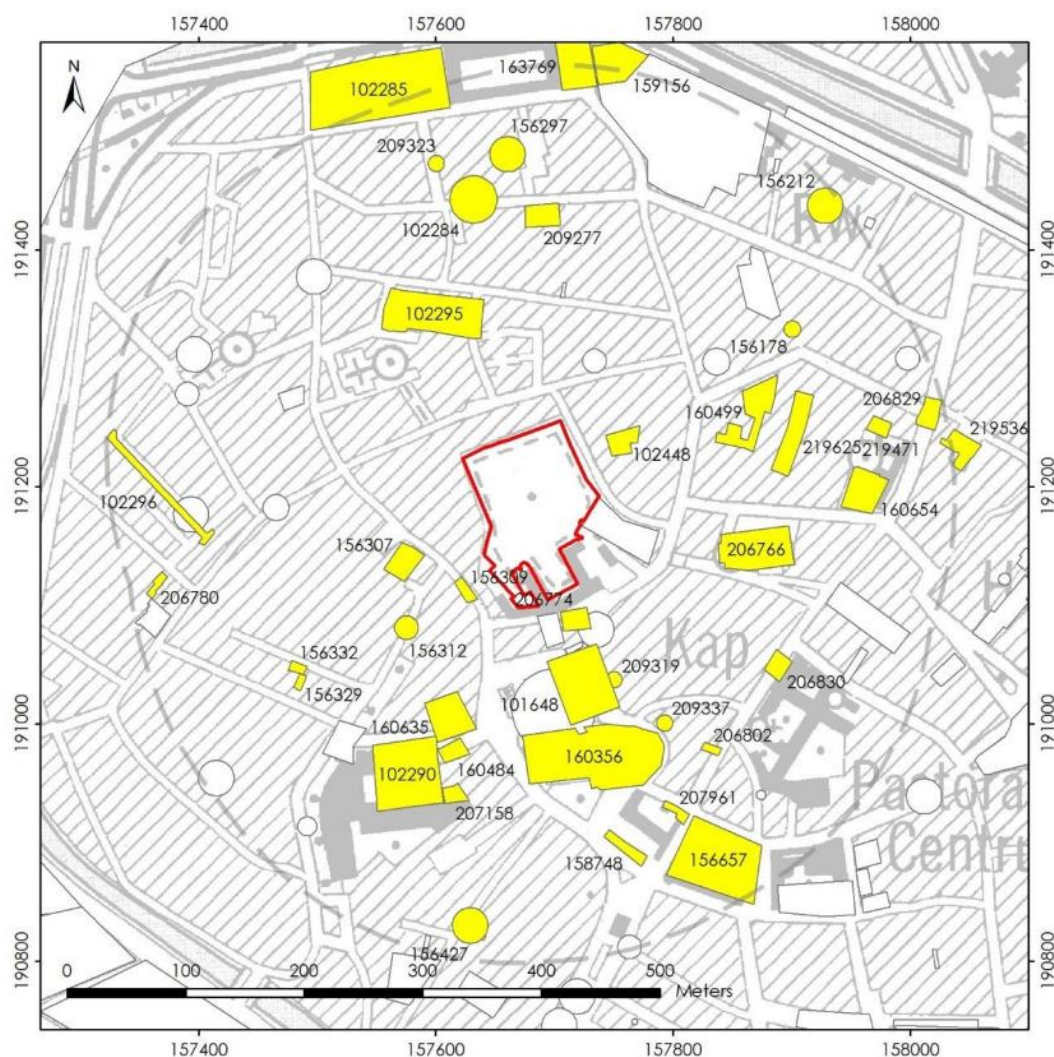
²¹ De Buyser *et al.* 2003.

²² Coremans 2020.

Afb. 14 Aanduiding van de archeologische waarden uit de Romeinse periode binnen een straal van 300m van het plangebied (Van Baelen et al. 2019, p. 47, fig. 49).

Binnen een straal van 300m rondom het plangebied zijn er drie contexten uit de Romeinse periode gekend. Aan de Wollenmarkt (CAI 102269) werd een vondstconcentratie aan Romeins aardewerk en bouw materiaal aangetroffen. Aan de Varkenstraat trof men een losse Laat-Romeinse munt aan. Het gaat om een munt uit de periode van Theodosius I (379-395). CAI melding 151041 is een deel van een witstenen beeld dat mogelijk Priapus voorstelt.

Afb. 15 Aanduiding van de archeologische waarden uit de Middeleeuwen binnen een straal van 300m van het plangebied (Van Baelen et al. 2019, p. 48, fig. 50).

Uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd zijn er heel wat meer contexten gekend die getuigen van het urbane karakter van de omgeving in de Middeleeuwen. Hieronder worden de voornaamste archeologische contexten voor het Aartsbisschoppelijk Paleis opgesomd.

Onmiddellijk ten zuiden van het Aartsbisschoppelijk Paleis bevindt zich een refugium van de benedictijnenabdij van Sint-Truiden (CAI 156593). Tussen 1551 en 1611 doet dit gebouw dienst als vluchtoord voor de benedictijnermonniken van Sint-Truiden.²³ voor de Dit refugium grenst aan de Sint-Romboutskathedraal (CAI 160356) met het bijhorende Sint-Romboutskerkhof (CAI 100730, CAI 156379 en CAI 160635). De bouw van de Sint-Romboutskathedraal begon in de late 13^e eeuw en in 1312 werd de kerk officieel ingewijd.²⁴ Niet veel later leed deze grote schade door de stadsbrand in 1342.²⁵ Omstreeks 1400 waren de herstellingen van de schade door de stadsbrand klaar. Met verloop van tijd volgen er verschillende grotere en minder grote verbouwingen en restauraties. Het kerkhof rondom de Sint-Romboutskathedraal werd tussen 2009 en 2011 onderworpen aan een grootschalige opgraving.²⁶ De vroegste vondsten op deze locatie dateren rond het jaar 1000, al werden geen van deze vondsten in situ aangetroffen. Tussen 1000 en

²³ Migom & Vanden Bosch 2023, p. 72.

²⁴ Kocken 1981, p. 162.

²⁵ Kocken 1981, p. 162-163.

²⁶ Depuydt et al. 2013.

1134 is er sprake van een Sint-Romboutkapittel. Mogelijk dateren enkele graven uit deze periode, maar ¹⁴C-onderzoek is nodig om dit te kunnen bevestigen. In 1134 verkrijgt het kapittel parochierechten. In theorie worden alle Mechelaars op dat moment in dit kerkhof begraven. Rond 1309 is de Sint-Katelijneparochie een volwaardige parochie en worden hier ook Mechelaars begraven. Het kerkhof blijft in gebruik totdat het in 1785 wordt opgeheven. De enige keren dat er nog begraven wordt zijn tijdens de Brabantse omwenteling tussen december 1789 en december 1790 en tijdens de Boerenkrijg, wanneer er 41 geëxecuteerde opstandelingen begraven worden.

Op de Wollemarkt werden verscheidene archeologische contexten aan het licht gebracht. In 1970 werden er tijdens bouwwerken op de kruising van de Wollemarkt en de Oude Beggaardenstraat Laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen (CAI 206774). Tijdens een kleinschalig archeologisch onderzoek door de Archeologische Vereniging Oud-Mechelen (CAI 156371) werd er een beerput aangetroffen met een 16^e-eeuwse Raeren kruik en een lage hoeveelheid post-Middeleeuws aardewerk.²⁷ De beerput was afgedekt met een stuk van een grafsteen uit 1648. Ter hoogte van melding 101648 bevond zich mogelijk de verdwenen Sint-Romboutsabdij die voor het eerst vermeld werd in 870.

In de late jaren '70 en begin jaren '80 voerde de Mechelse vereniging voor archeologie opgravingen uit ter hoogte van het voormalige Bethaniëklooster (CAI 102448). Hierbij werden grondsporen uit de Late Middeleeuwen aan het licht gebracht. Het klooster was in gebruik van 1421 tot aan het eind van de 18^e eeuw.²⁸

In de jaren '80 werden vonden er ook opgravingen plaats in de Sint-Katelijnestraat plaats (CAI 156307).²⁹ Tijdens deze campagnes werden de restanten van drie gebouwen waarvan ook de historische naam gekend was (Koning van Engeland, Het Hoefijzer en De Weerelt) opgegraven. Deze huizen dateren uit respectievelijk de 16^e, 17^e en 18^e eeuw. Onder deze huizen bevonden zich echter oudere bewoningssporen. Minstens een deel van deze oudere gebouwen moeten in het einde van de 15^e eeuw afgebroken geweest zijn. In de tuinen werd hoofdzakelijk vondstmateriaal uit de 17^e en 18^e eeuw aangetroffen.

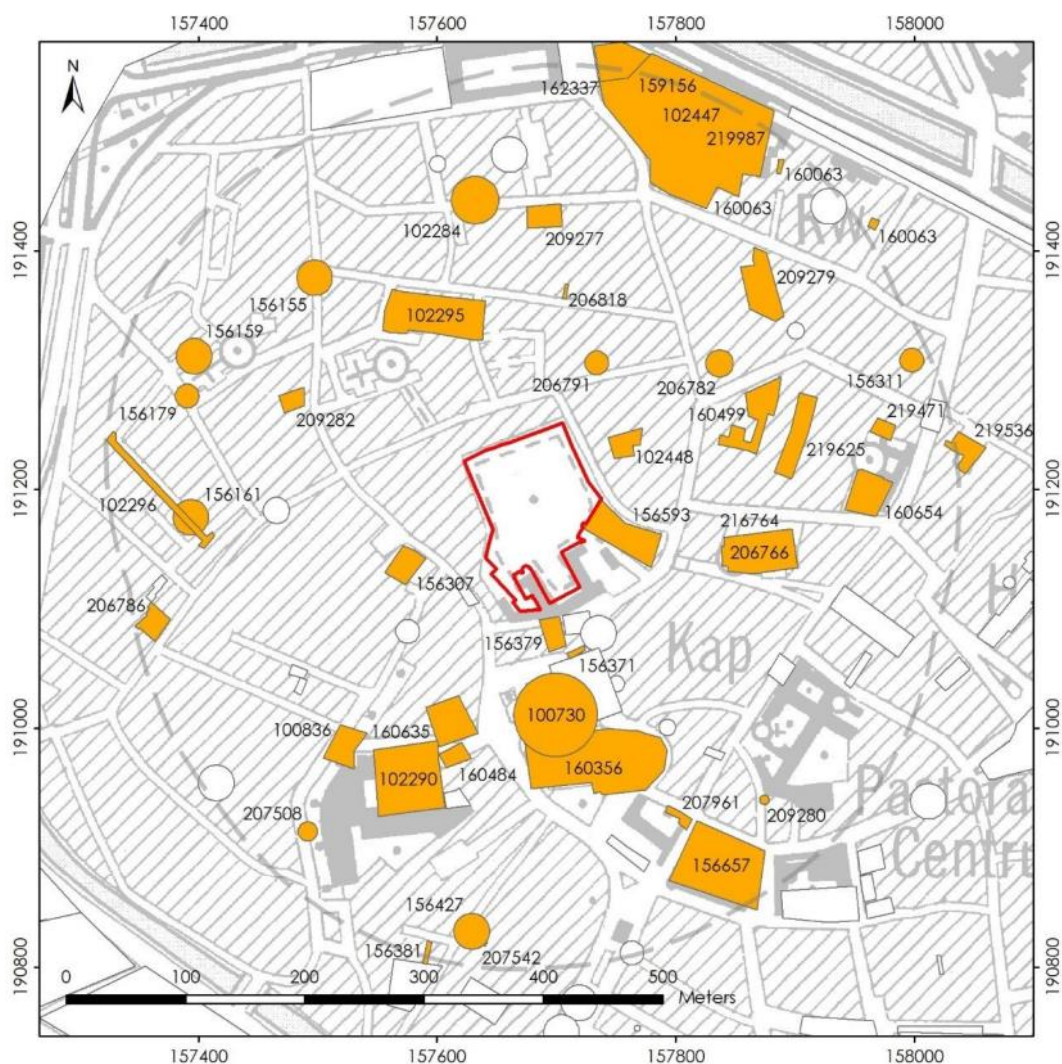
In 2018 werd er een opgraving uitgevoerd aan de Zakstraat (CAI 220553).³⁰ Tijdens deze opgraving werd een deel van de Melaan opgegraven. Er kon een eerste fase van de Melaan onderscheiden worden die vermoedelijk teruggebracht kan worden tot de 13^e eeuw. Op dat moment betreft de Melaan op deze locatie een open vliet met een houten oeverbeschoeiing. Nadien wordt deze ingedijkt. Dit vindt waarschijnlijk plaats in de 14^e eeuw. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een stenen kaaimuur uit natuursteen en baksteen waarop lokaal pleisterwerk aanwezig is. De terreinen langs de Melaan werden opgehoogd om ze bouwrijp te maken. De ophogingspakketten dateren voor de 16^e eeuw. In de ophogingspakketten werden restanten van bebouwing en tuinzones aangetroffen die te relateren zijn aan de achterervan van de gebouwen aan de Rik Wouterslaan. In 1912 wordt de Melaan gedempt.

²⁷ De Cock 1991.

²⁸ Kocken 1981, p. 192-193.

²⁹ Swinnen 1988; Swinnen 1989.

³⁰ Coremans 2020.

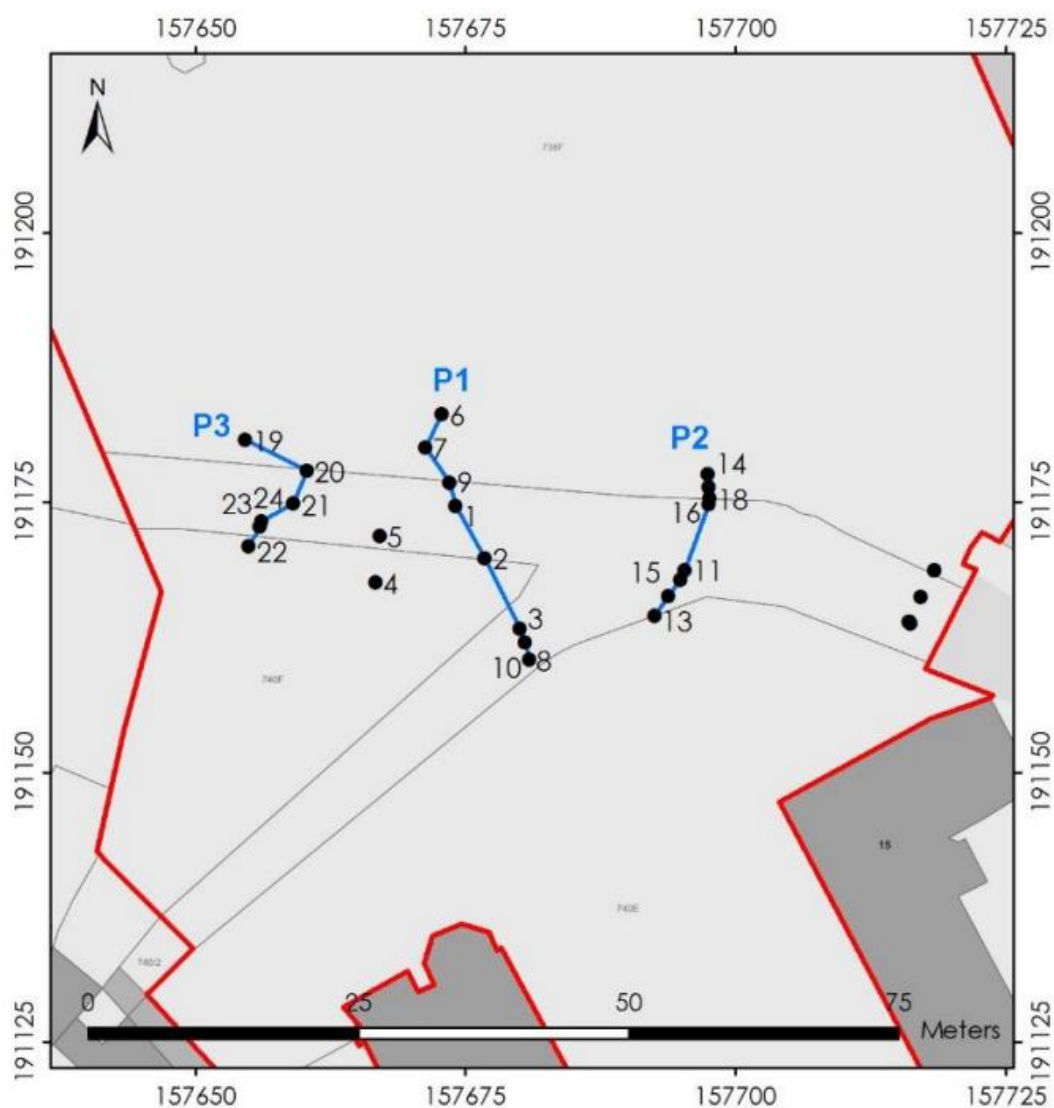

Afb. 16 Aanduiding van de archeologische waarden uit de Nieuwe Tijd binnen een straal van 300m van het plangebied (Van Baelen et al. 2019, p. 48, fig. 50).

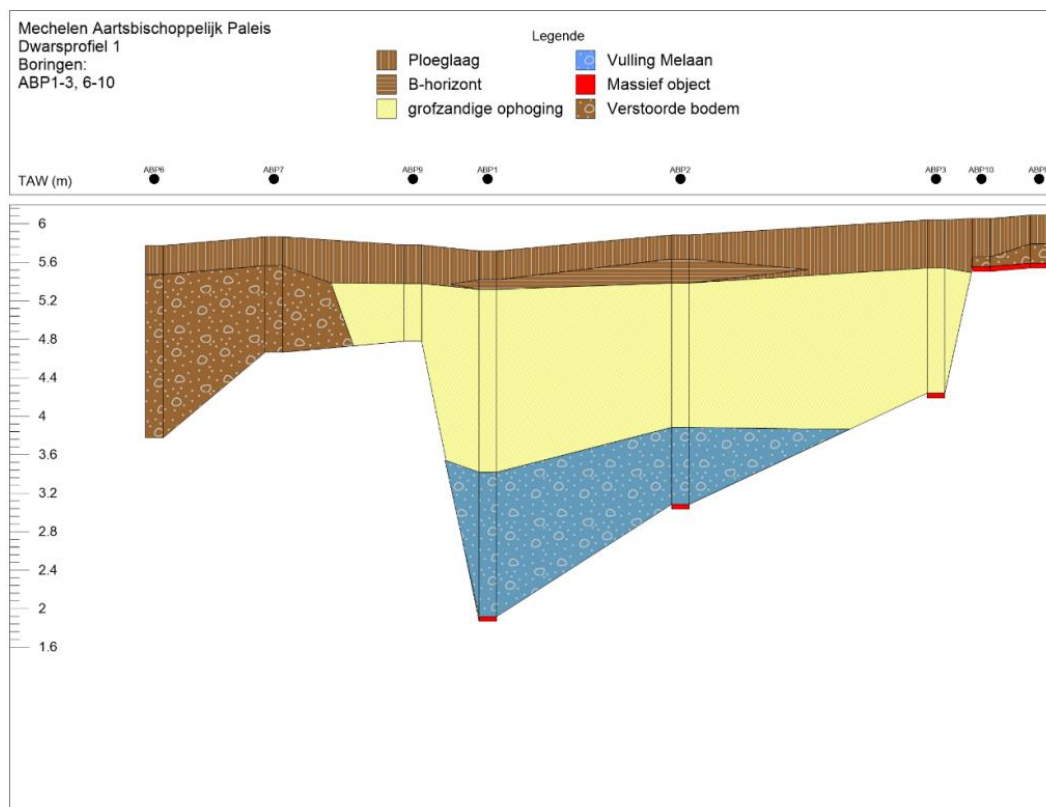
2.4 Landschappelijk booronderzoek en proefsleuvenonderzoek

In de tuinen van het Aartsbisshoppelijk Paleis werd in 2018 en 2019 een landschappelijk booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (Cryns et al. 2018; Van Baelen et al. 2019). Er werden voor het landschappelijk booronderzoek 24 boringen geplaatst op verschillende plaatsen in en langs de Melaan (afb. 17). Het doel van deze boringen was om de stratigrafie van de gedempte Melaan te bestuderen en de oriëntatie en breedte ervan te toetsen met het historisch kaartmateriaal. Ook konden eventuele massieve structuren op deze manier opgespoord worden.

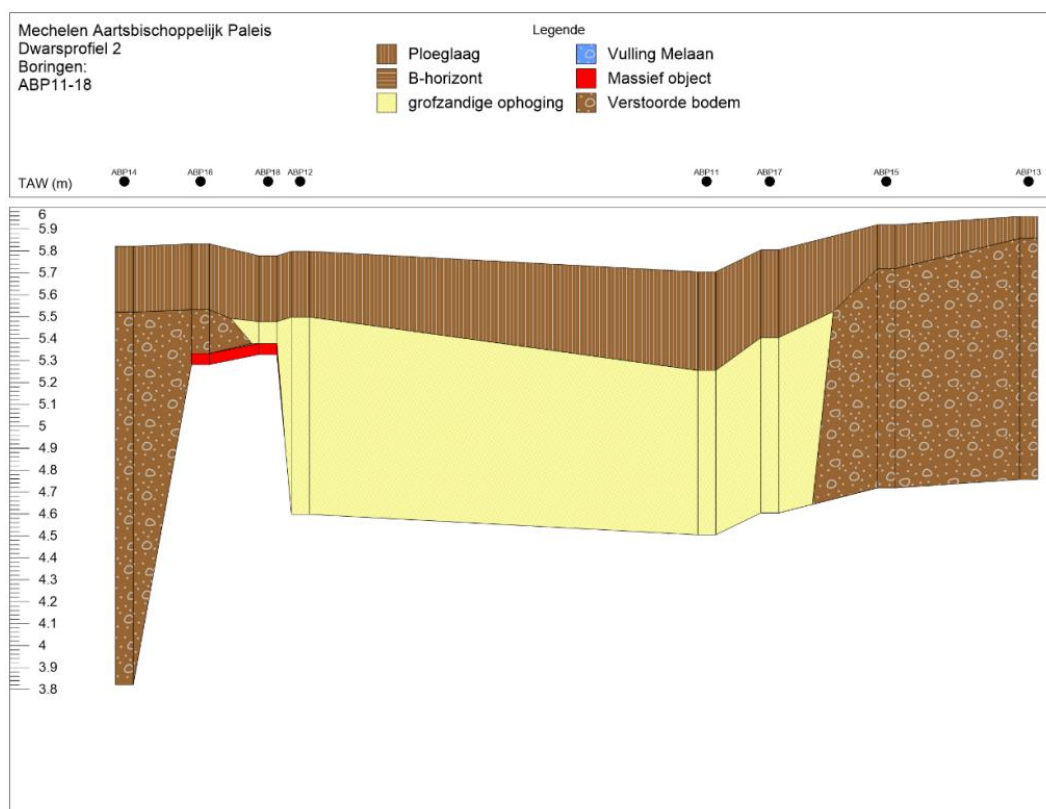
Tijdens het booronderzoek kon inderdaad de aanwezigheid van structuren aantonen die vermoedelijk kunnen geïnterpreteerd worden als kaaimuren, een massieve afsluitschuit die de waterafvoer van van het Groen Waterke regelden en een betonnen wisselschot op de splitsing van de Grote en de Kleine Melaan. Daarnaast kon er ook een 20^e-eeuwse betonnen riolering gelokaliseerd worden in het centrum van de oude Melaan. Daarnaast werden er nieuwe inzichten in de stratigrafie van de Melaan verkregen (afb. 18 - 20).

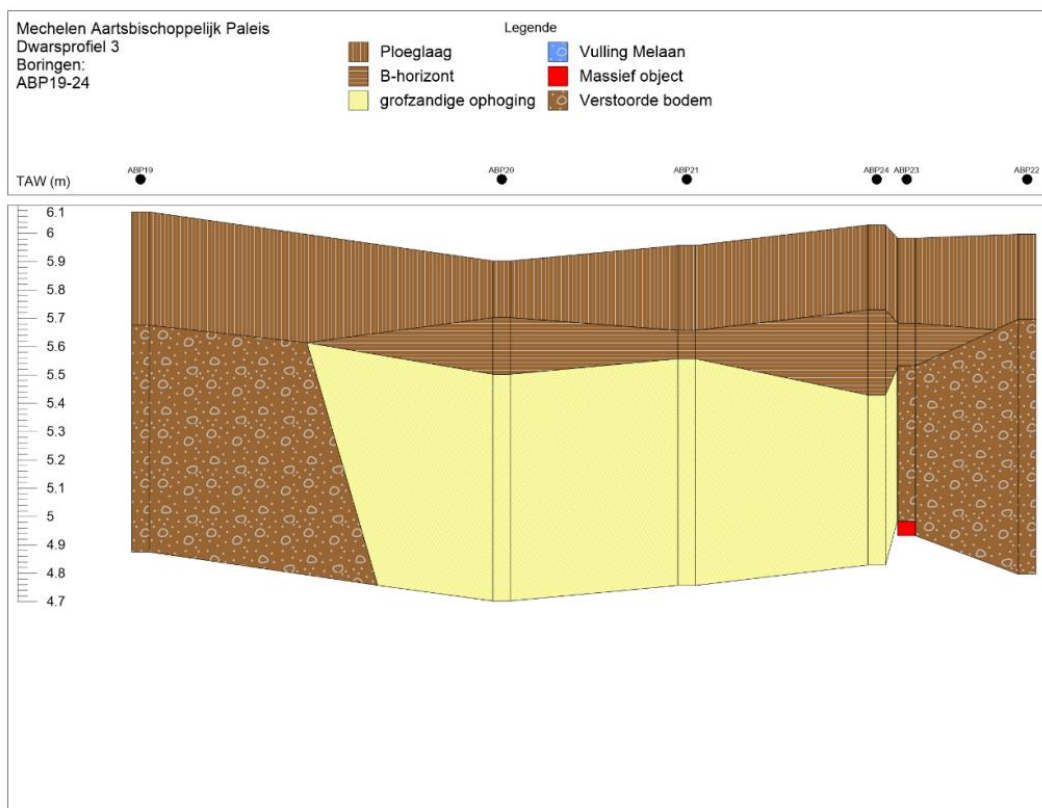
Afb. 17 Boorpuntenkaart (Van Baelen et al. 2019, p. 19, fig. 15).

Afb. 18 Dwarsprofiel P1 (Van Baelen et al. 2019, p. 19, fig. 16).

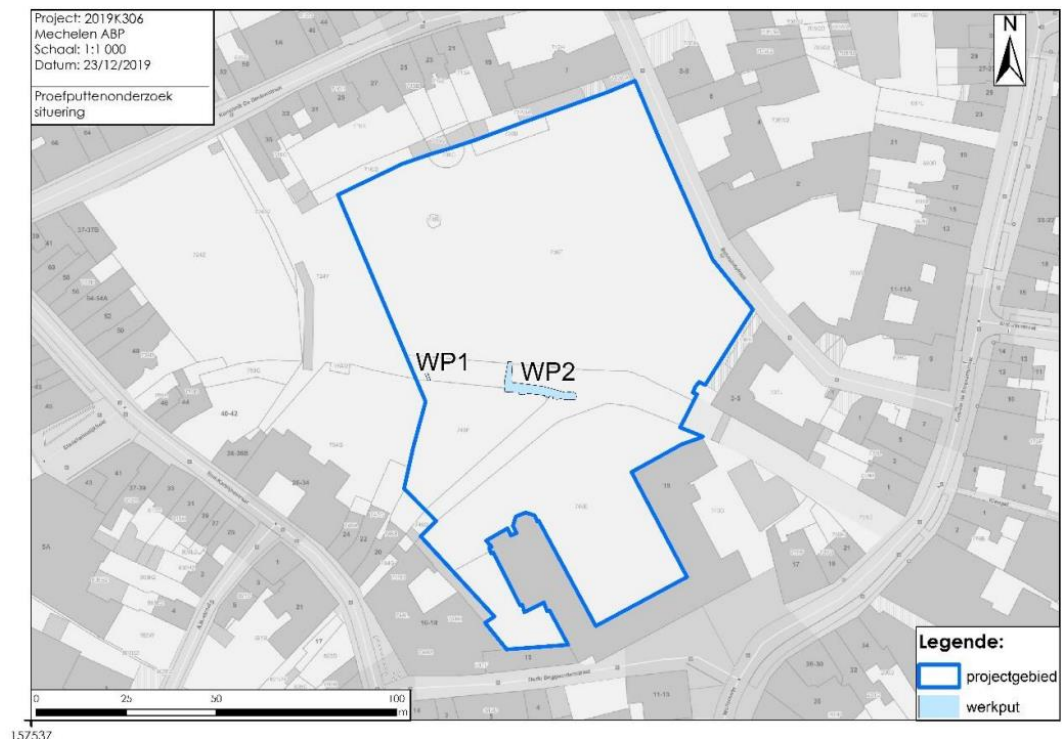

Afb. 19 Dwarsprofiel P2 (Van Baelen et al. 2019, p. 20, fig. 17).

Afb. 20 Dwarsprofiel P3 (Van Baelen et al. 2019, p. 20, fig. 18).

Na het booronderzoek werd er een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Hiervoor werden er twee sleuven uitgegraven (afb. 21). Het proefsleuvenonderzoek werd vond plaats in het kader van de herbestemming van de kaaimuren en was er dus specifiek op gericht restanten van de kaaimuren langs de Melaan op te sporen. Deze kaaimuren werden inderdaad aangetroffen en bleken in een zeer goede staat van bewaring te verkeren (afb. 22). Ook werd er ter hoogte van de samenvloeiing van de Kleine en Grote Melaan een gewelf aangetroffen. Daarnaast werd tijdens dit onderzoek vastgesteld dat de riolering die gelijktijdig met de demping van de Melaan in 1913 werd aangelegd nog in werking was en zich dicht bij het maaiveld bevond.

Afb. 21 Plan met de uitgegraven proefsleuven (Van Baelen et al. 2019, p. 72, fig. 68).

Afb. 22 Foto van de kaaimuur aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek (Van Baelen et al. 2019, p. 78, fig. 78).

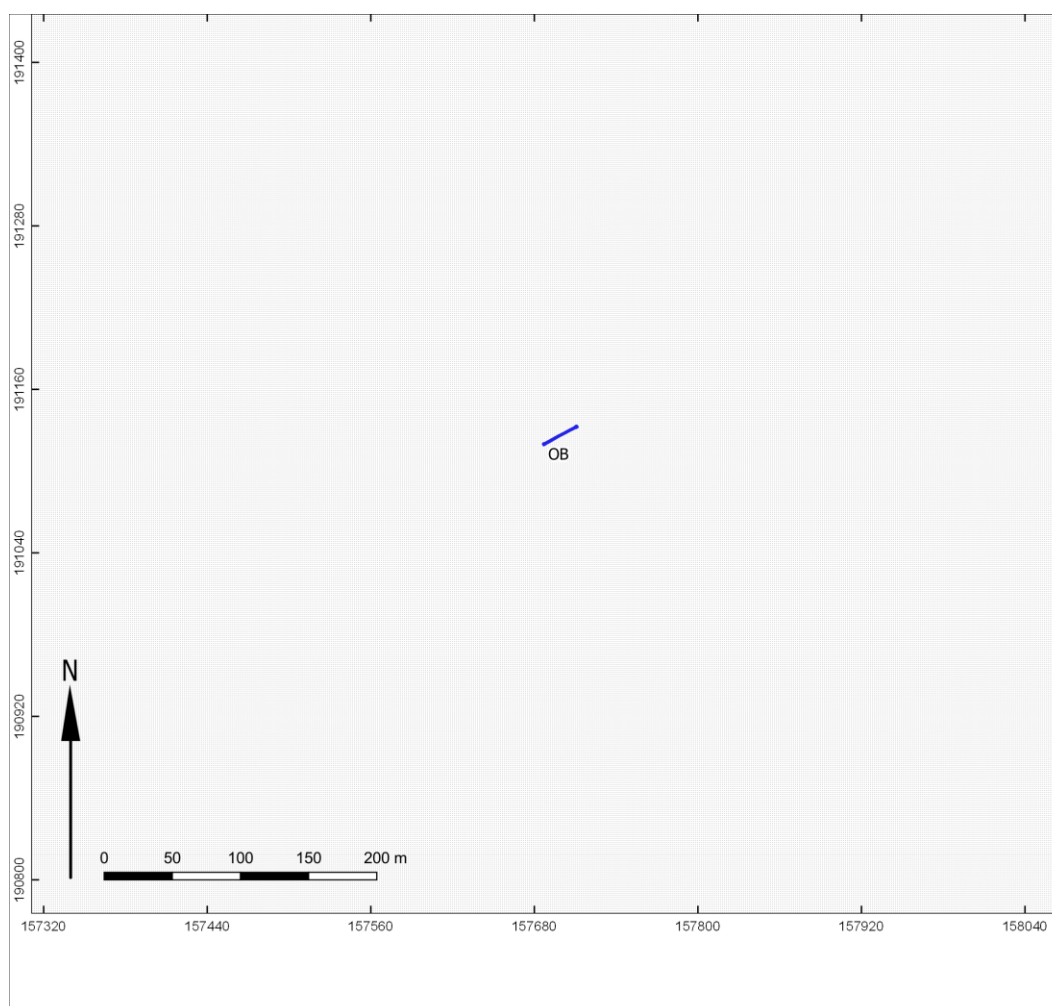
3 Aardkundige beschrijving

3.1 Inleiding

Het doel van het fysisch geografisch veldwerk is een beeld te krijgen van het landschap in het onderzoeksgebied. Daarnaast is getracht op de relevante onderzoeksvragen een antwoord te geven. Tijdens het archeologisch onderzoek zijn alle profielkolommen beschreven op bodemtextuur, lithologie, sedimentologie en bodemvorming. De bodems zijn beschreven per onderscheiden hoofd- en subhorizont. Daarnaast zijn sedimentaire structuren beschreven.

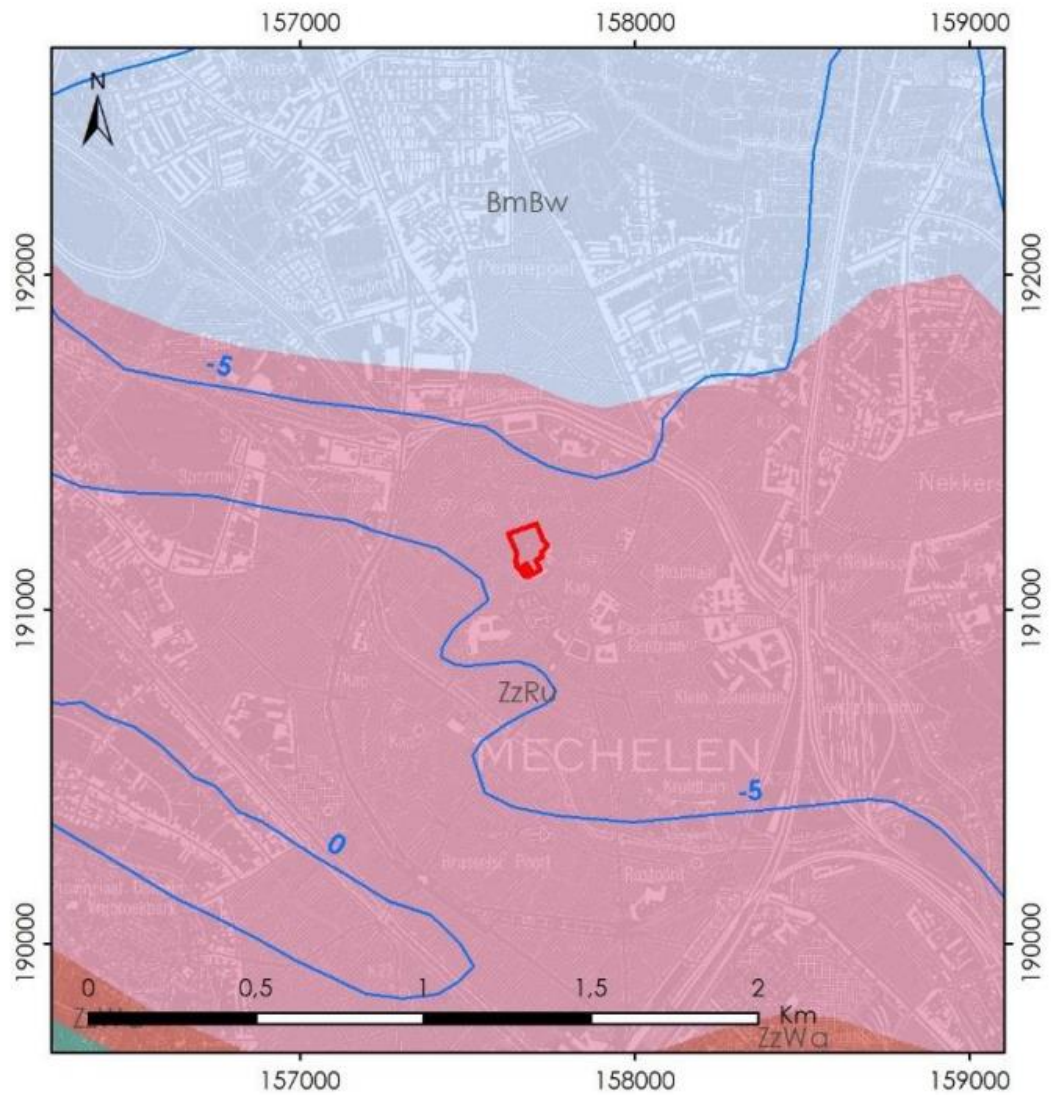
3.2 Geologische en bodemkundige achtergrondinformatie

Hoewel Mechelen zich in de provincie Antwerpen bevindt, ligt het op geomorfologisch vlak in het gebied dat de Brabantse Kempen wordt genoemd. Het plangebied staat op de bodemkaart (afb. 23) gekarteerd als een bebouwde zone (OB). Dit bodemtype is de norm binnen stadskernen en karakteriseert zich door een bodemopbouw die verstoord is door bouwactiviteiten.

Afb. 23 Het plangebied op de bodemkaart.

Op de tertiairgeologische kaart ligt het plangebied binnen het Lid van Ruisbroek. Het gaat om mariene afzettingen uit het Paleogeen. Deze afzettingen zijn licht groengrijs tot grijsbruin en zijn erg fossielhoudend. Op circa 500m ten noorden van het plangebied bevindt zich het lid van Belsele Waas. Het betreft het onderste deel van de Formatie van Boom. Deze werd gevormd in het Oligoceen onderscheidt zich door de silterige structuur in vergelijking met de andere onderdelen van de Formatie van Boom, die eerder kleiig zijn.

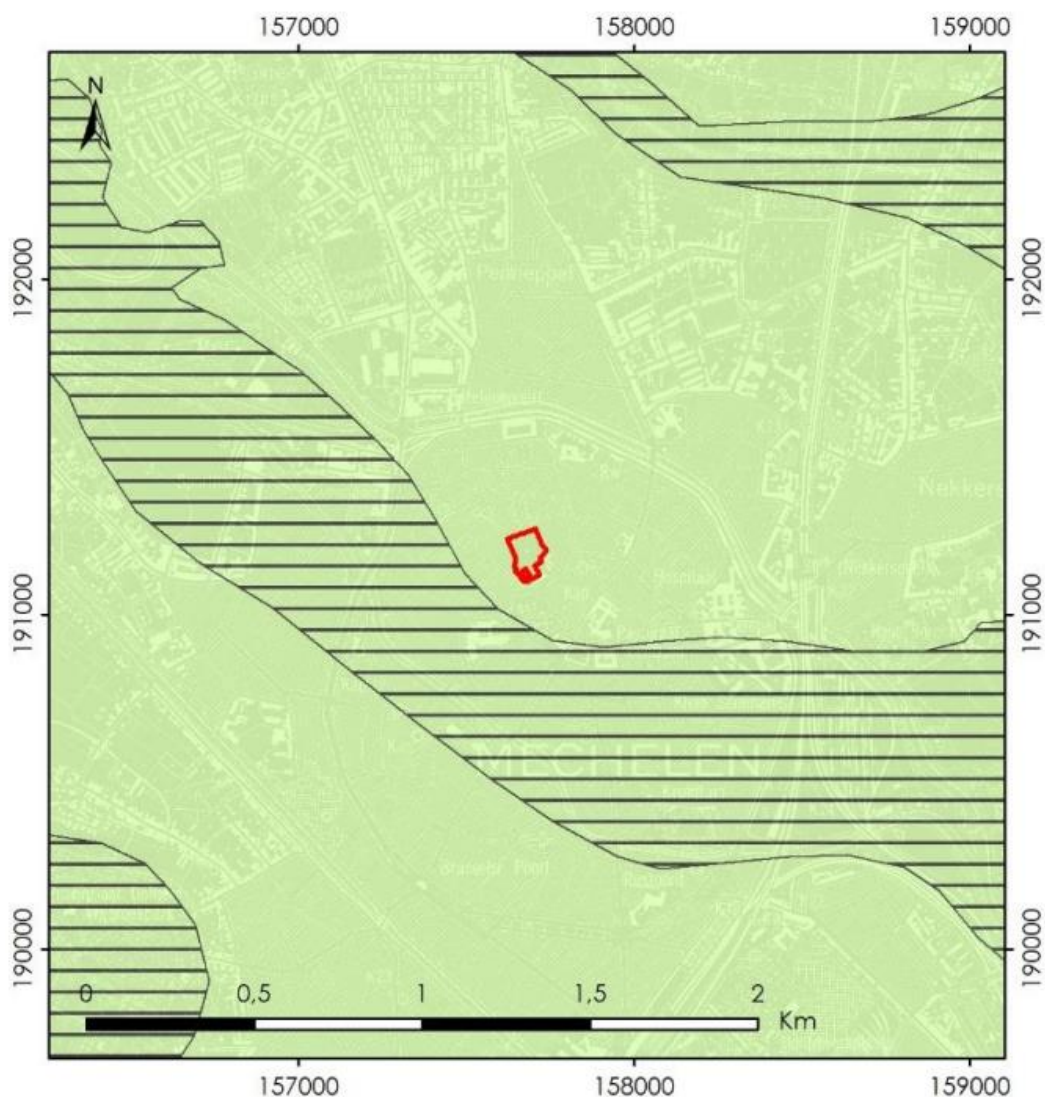

Afb. 24 Het plangebied op het de tertiairgeologische kaart (Van Baelen et al. 2019, p. 27, fig. 24).

Op de quartairgeologische kaart wordt het plangebied weergegeven nabij de grens van profieltype 17 met profieltype 24.31 Profieltype 17 bestaat uit zandige tot licht zandlemige sedimenten die eolisch werden afgezet. Deze bevinden zich bovenop rivierafzettingen bestaande uit zeer fijn tot medium zand. Hierin bevinden zich soms lemige componenten die lokaal weinig kunnen zijn. Alle afzettingen dateren in het Weichseliaan.

Bij profieltype 24 bevinden er zich onder de eolische en fluviatiele afzettingne van profieltype 17 nog rivierafzettingen uit grof zand uit het Weichseliaan.

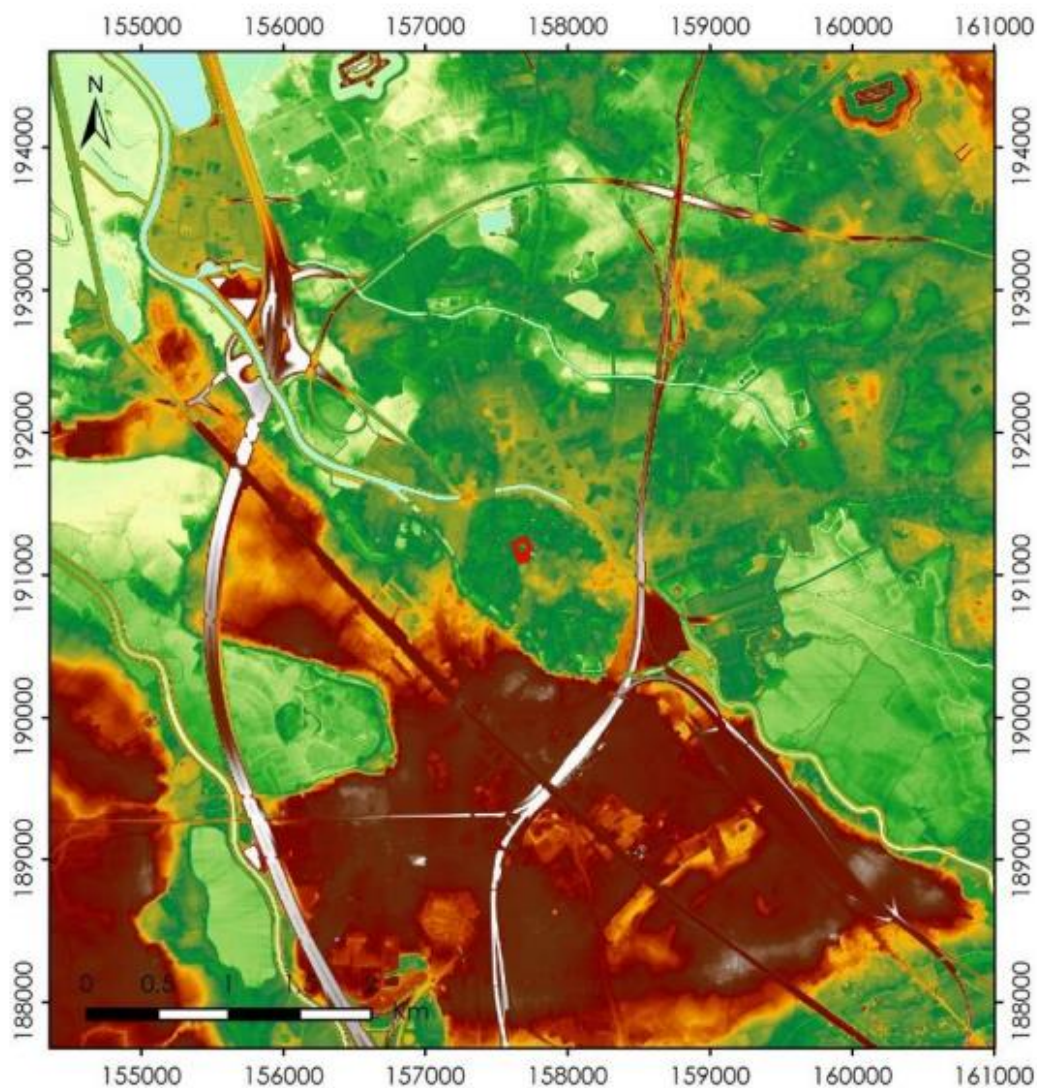
³¹ Bogemans 1996.

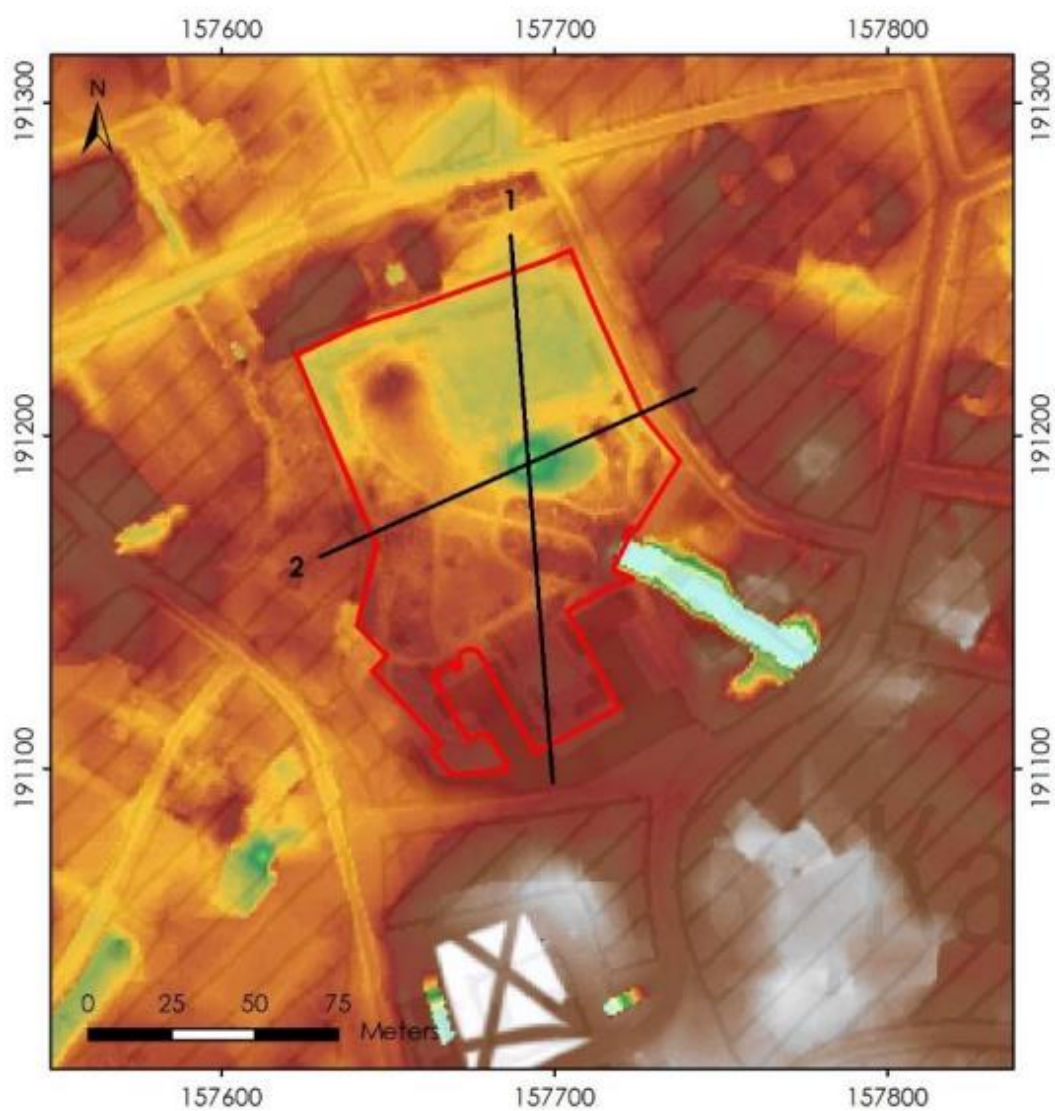
Afb. 25 Het plangebied op het de quartairgeologische kaart (Van Baelen et al. 2019, p. 28, fig. 25).

Op het digitaal hoogtemodel (afb. 26 & 27) kan worden afgelezen dat het plangebied zich situeert binnen de alluviale vlakte van de Dijle. De Binnendijle en Buitendijle stromen respectievelijk ten zuiden en ten noorden van het plangebied. De Buitendijle werd in 1904 uitgegraven langs de ring rondom Mechelen om overtollig water af te laten vloeien, terwijl de Binnendijle de oorspronkelijke loop van de Dijle betreft die doorheen de stad loopt. Ten noordwesten van de stad lopen deze twee armen van de Dijle weer samen.

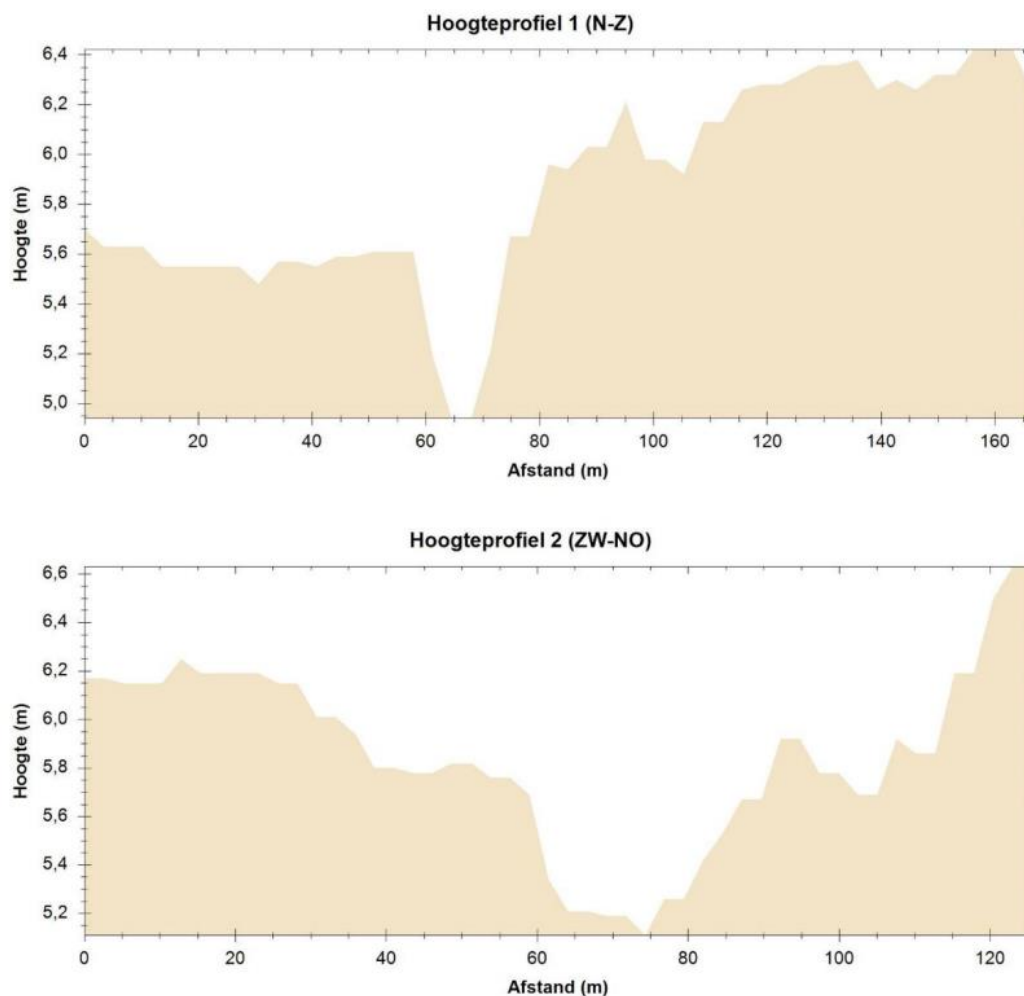
De hoogte binnen het plangebied varieert tussen 3,6 en 7,0m TAW. Dit sterke hoogteverschil is te verklaren door een depressie centraal in het plangebied die een relict is van de oude Melaan.

Afb. 26 Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (Van Baelen et al. 2019, p. 32, fig. 33).

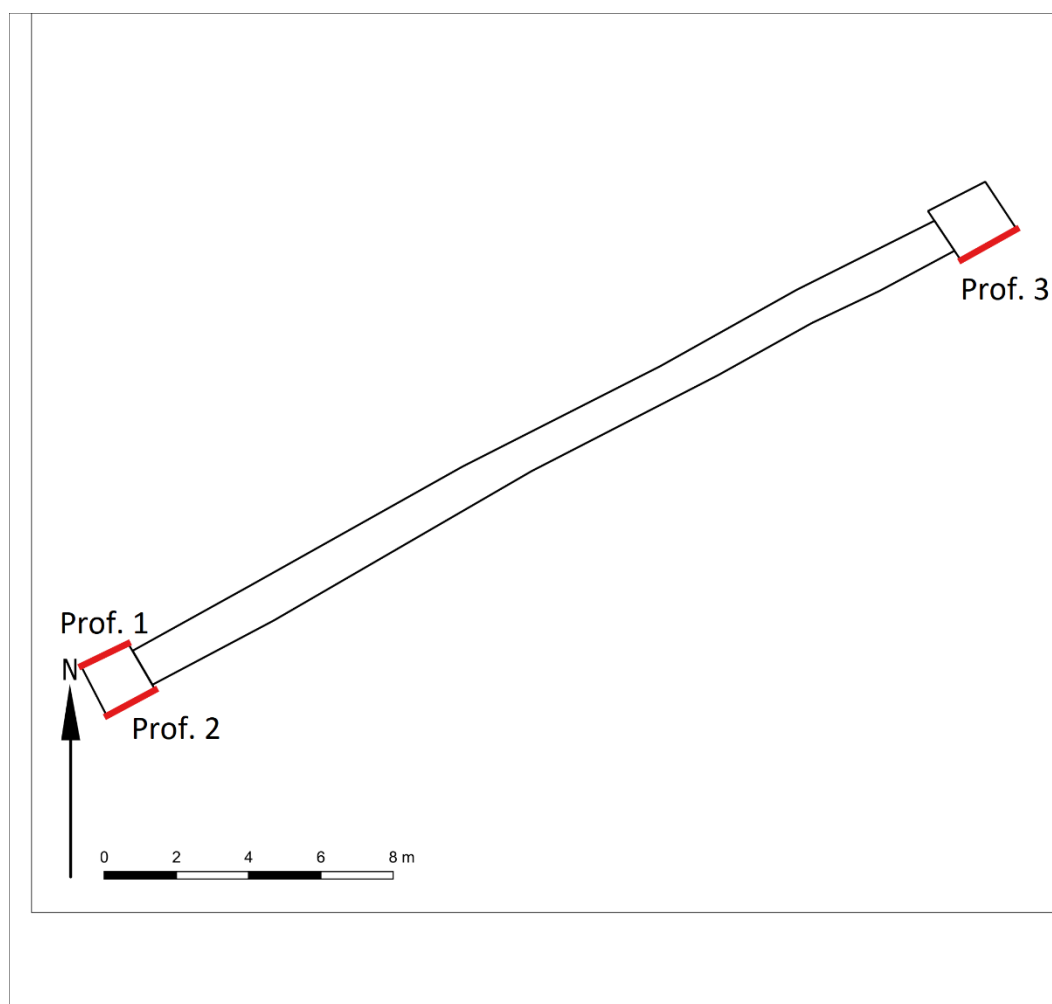
Afb. 27 Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen - Ingezoomd (Van Baelen et al. 2019, p. 32, fig. 34).

Afb. 28 Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen - Ingezoomd (Van Baelen et al. 2019, p. 33, fig. 35).

3.3 Fysisch geografische interpretatie

Om de stratigrafie beter te begrijpen, werden er drie profielen geregistreerd (afb. 29). De profielen werden geplaatst op de uiteindes van de sleuf, waar de put dieper werd uitgegraven. De diepte van de profielen beperkt zich tot de diepte van de werken en werd daarom niet gezet tot in de moederbodem.

Afb. 29 Aanduiding van de geregistreerde profielen.

Afb. 30 Profielfoto van profiel 1.

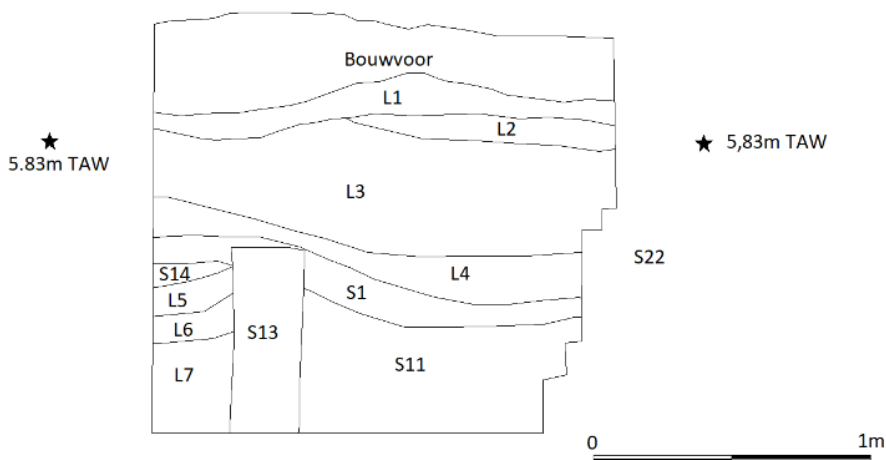

Afb. 31 Profielfoto van profiel 2.

Profiel 1 bleek erg verstoord door recente bodemingrepen. Meer bepaald had de aanleg van twee recente putjes (S2 en S3) het bodemprofiel quasi helemaal verstoord. Om deze reden zal dit profiel niet verder besproken worden.

Profiel 2 bevond zich op iets minder dan 2m van profiel 1, maar was beduidend minder verstoord.³² Bovenaan bevond zich de bouwvoor bestaande uit donker grijsbruin zand waarin zich baksteen- en mortelspikkels bevonden. Hieronder bevond zich laag 1: een okerleurige zandige laag. Laag 1 dekte laag 2 af. Deze laag 2 bestond uit een concentratie sterk verbrokkelde mortelresten. Onder laag 1 en 2 bevond zich laag 3. Deze laag had een maximale dikte van 45cm en bestond uit grijs zand met een hoge graad aan puinresten. Hieronder bevond zich een dunnere laag: laag 4 die onderaan overgaat naar laag S1.

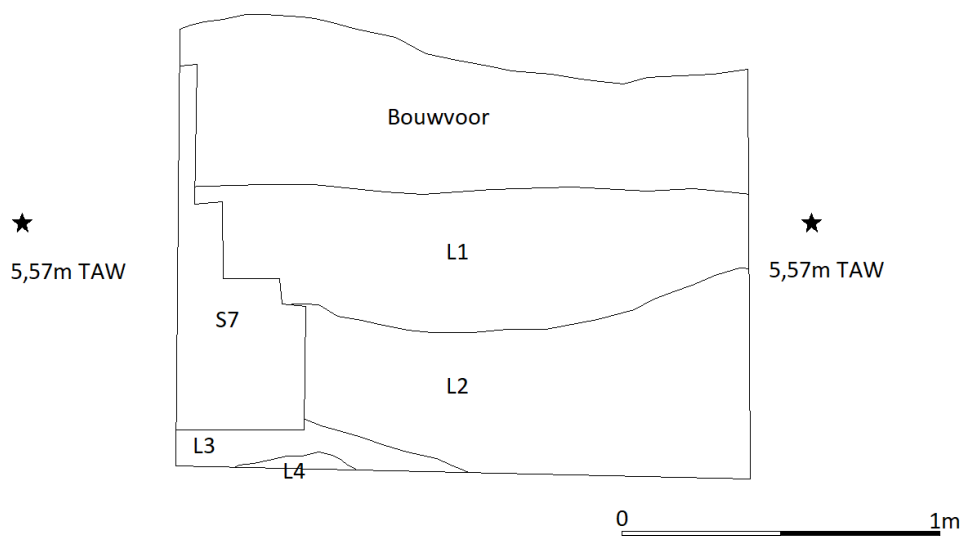
S14 is vermoedelijk eenzelfde laag als S11. Het zijn allebei grijze zandige lagen en bevinden zich respectievelijk ten oosten en ten westen van muur S13. Indien deze hypothese klopt, Betekent dit dat muur S13 vermoedelijk de grens vormde tussen een hoger en lager gelegen deel, waarbij er op een bepaald moment een ophoging gebeurde waarbij het lager gelegen deel volledig werd opgevuld. Onder S14 bevinden zich twee dunne lagen: L5 en L6. Laag 7 ten slotte is een organische donkergrijze laag. Aan de westkant van het profiel bevindt zich de muur van de westelijke vleugel van het aartsbisshoppelijk paleis (S22). Er werd geen insteek vastgesteld.

Afb. 32 Profieltekening van profiel 2.

Profiel 3 kende een minder complexe stratigrafie. Net zoals bij profiel 1 werd er bovenaan een bouwvoor aangetroffen waarin zich kleine baksteen- en mortelspikkels bevonden. Hieronder bevond zich een donkergrijze ophogingslaag (L1) met baksteen- en mortelspikkels die een bruine puinlaag (L2) afdekte. In het oosten van het profiel bevindt zich de muur (S7) van de oostelijke vleugel van het aartsbisshoppelijk paleis. Net zoals bij profiel 2, werden er geen tekenen van een insteek vastgesteld. Onmiddellijk onder muur S7 bevond zich een donkere laag (L3) waarin houtskool werd vastgesteld. Mogelijk correspondeert deze met laag L7 uit profiel 2. Onder L3 werd nog een klein deel van een laag of spoor uit grijs zand (L4) waargenomen.

³² In de profielen krijgen contexten die in het vlak waargenomen zijn een S-nummer. De andere contexten worden een L-nummer toegeschreven.

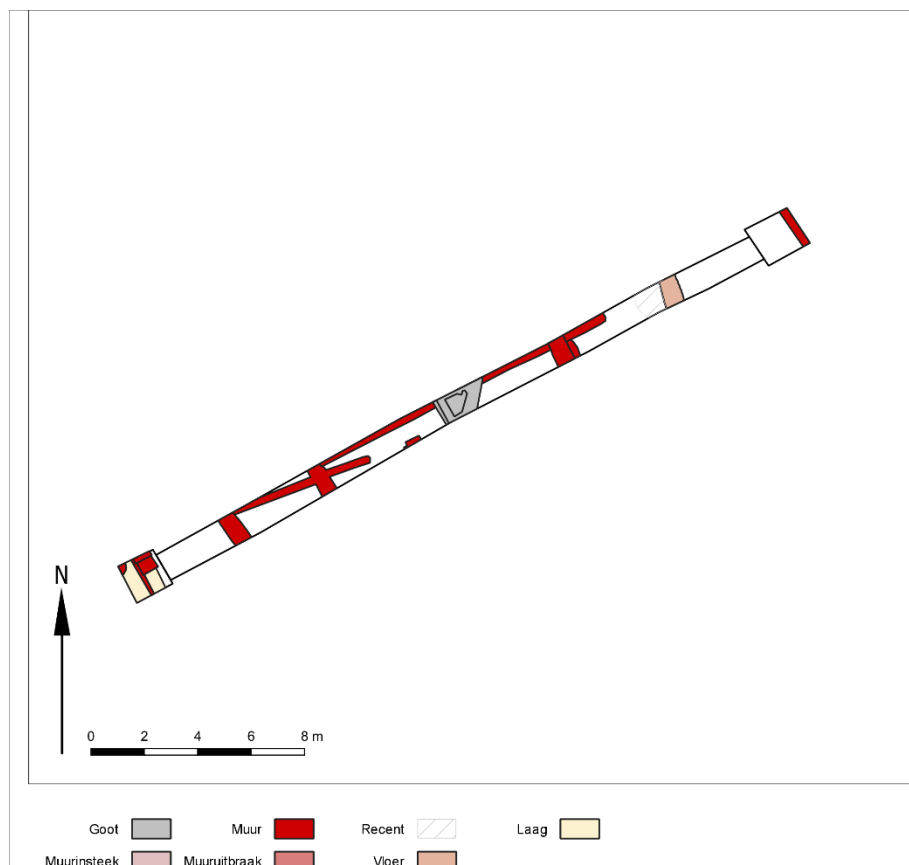
Afb. 33 Profieltekening van profiel 3.

4 Beschrijving van de sporen

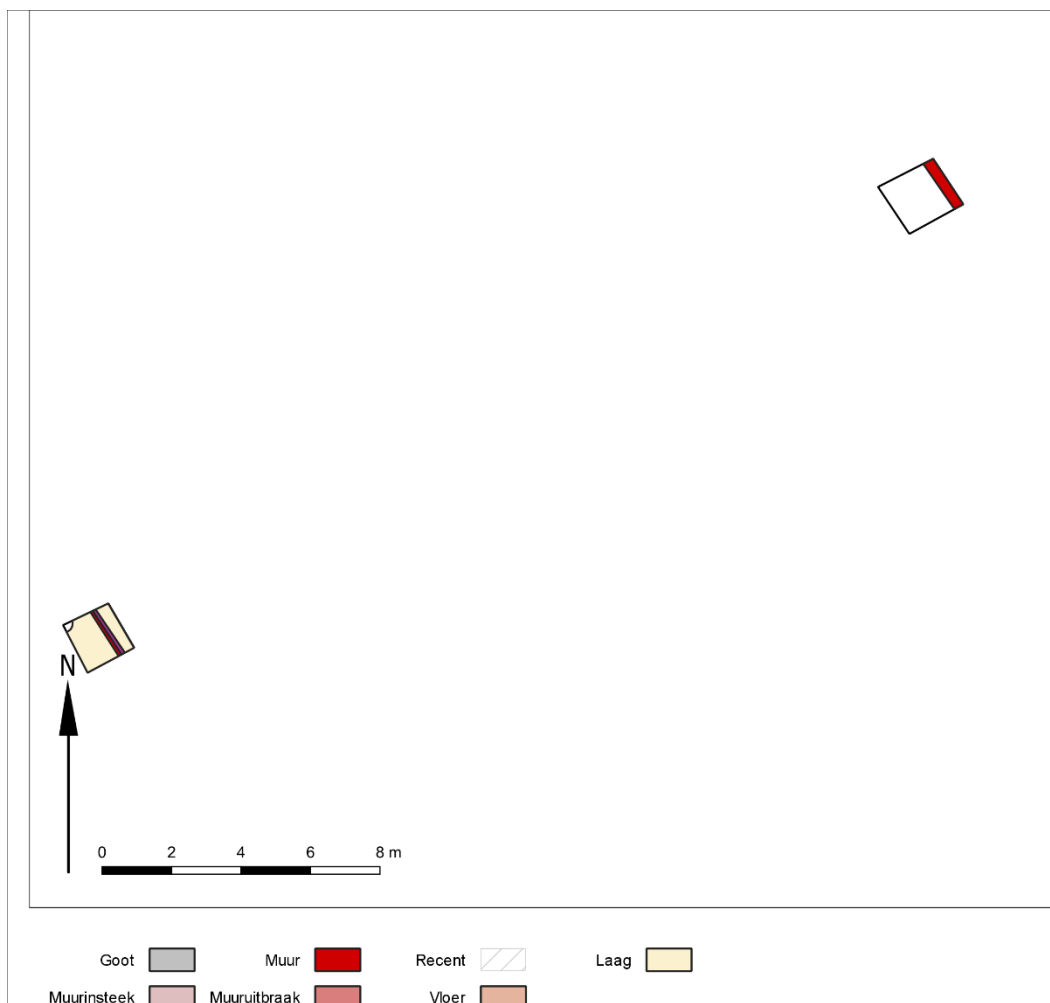
Tijdens het onderzoek zijn in totaal 24 sporen en lagen geregistreerd. Het gaat om lagen, muurwerk, insteken van muren, muuruitbraken, en vloeren.³³

Het aantreffen van muurwerk en vloerwerk werd niet verwacht op basis van de beschikbare historische en cartografische gegevens. Er werd slechts weinig in situ vondstmateriaal aangetroffen. Daardoor zijn er slechts beperkt absolute dateringen voorhanden.

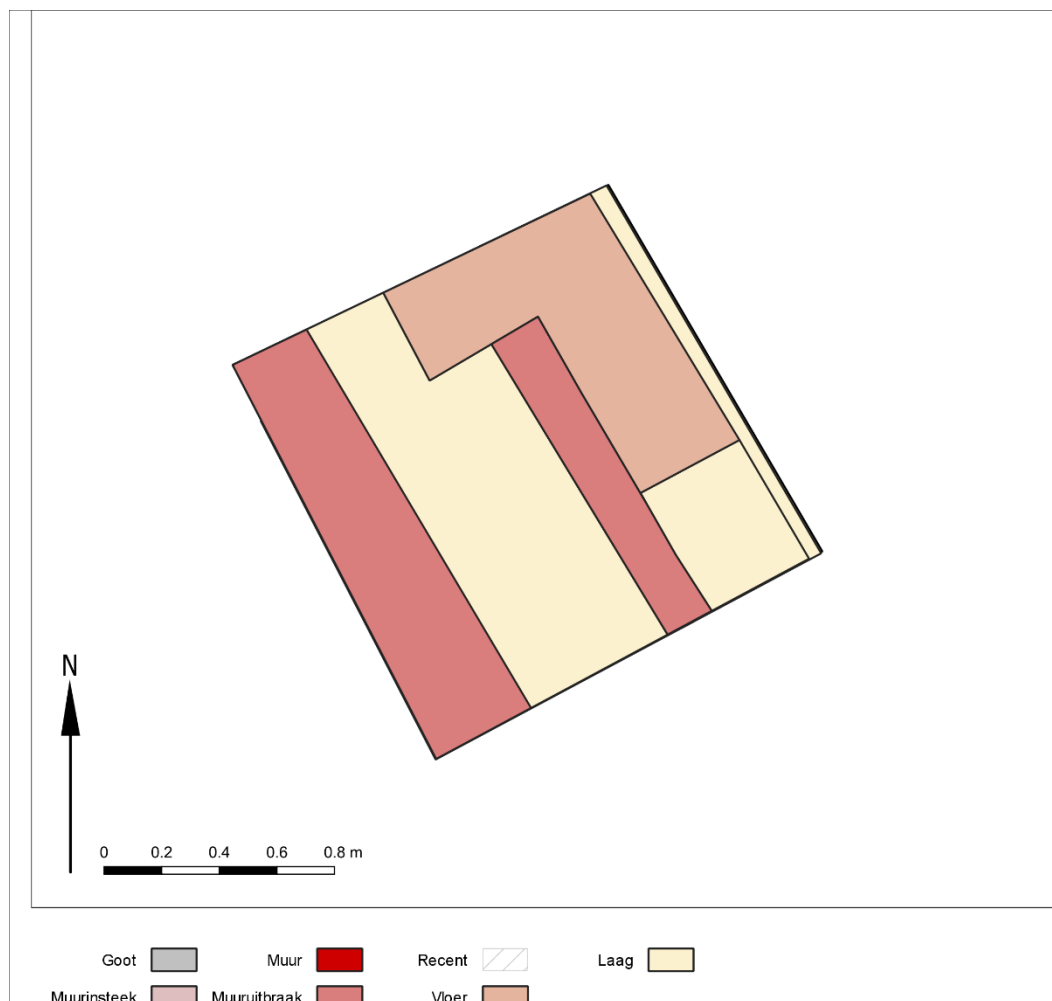
³³ De allesporenkaarten met alle spoornummers kunnen in [bijlage XXX](#) geraadpleegd worden.

Afb. 34 Aardspoorkaart vlak 1.

Afb. 35 Aardspoortkaart vlak 2.

Afb. 36 Aardspoorkaart vlak 3.

Vlak 1

Spoor 1 is een laag die zich in vlak 1 bevindt, in het uiterste westen van de werkput. De laag bestaat uit donker bruingrijs zand waarin bouw materiaal aanwezig is. De laag wordt oversneden door S5, S4 en S13. Spoor 2 betreft eveneens een donker bruingrijze laag en is mogelijk dezelfde.

Spoor 3 is een beer- of waterput die zich in de uiterste zuidwesthoek van de sleuf bevindt. De put is opgebouwd uit baksteen met een breedte en hoogte van 10,5 en 4cm die gemetst waren met een harde kalkmortel. In de binnenkant van de put en in de mortel werden recente vondsten gedaan die aantonen dat deze in oorsprong 20^e eeuw is.

Afb. 37 Foto met S3.

Spoor 4 betreft een klein vierkanten afvoerputje van 65 op 65cm. Het putje is gemetst met bakstenen met een formaat van 16 x 8 x 3,5cm en een beige kalkmortel. De wanden van dit afvoerputje zijn 1 steen breed. Het afvoerputje is gedempt met puinmateriaal. Onder het puin is nog een dun laagje blauwgrijs zand aanwezig. Het putje reikt tot 45cm onder vlak 1. Bovenop putje S4 bevindt zich een muur die als S5 geregistreerd is. Deze bestaat uit baksteen van 18,5 x 8,5 x 3,5cm, gemetst met kalkmortel. In het profiel is te zien dat er na het optrekken van S 5 nog een muur bovenop werd gebouwd. Deze muur (spoor 6) was een muur met bakstenen met een breedte van 10 en een hoogte van 4cm, waarbij gebruik gemaakt werd van een kalkmortel.

Afb. 38 Doorsnede van S4.

Spoor 7 bevindt zich in het uiterste oosten van de sleuf. Het is de funderingsmuur van de oostelijke vleugel van het aartsbisschoppelijk paleis. Deze fundering werd opgetrokken met bakstenen met een afmeting van 23 x 8 x 5cm en een beige kalkmortel. De fundering verbreedt naar onderen toe en stopt op een diepte van

145cm-mv. De fundering bevat versnijdingen: kleine verbredingen naar onderen toe die vaak bij funderingen aangebracht werden om de lasten te spreiden.³⁴

Afb. 39 Foto met S7.

Er werd tijdens het onderzoek een fragment van een bakstenen vloer aangetroffen. Spoor 8 is een vloer in visgraatmotief waarvan de bakstenen zonder gebruik van mortel zijn geplaatst. De bakstenen hebben een formaat van 19 x 7,5 x 4cm.

³⁴ Haslinghuis & Janse 2005, p. 503.

Afb. 40 Vlakfoto met S8.

Spoor 9 is een muur die opgebouwd is met baksteen met een formaat van 23 x 10 x 4,5cm. Er werd gebruik gemaakt van een kalkmortel. Onderaan de bakstenen van deze muur bevinden zich natuurstenen. Muur S15 is tegenaan deze muur gemetst en is bijgevolg ouder. Er werden in het bodemprofiel geen indicaties aangetroffen dat het een fundering betreft die is uitgegraven, zoals een insteek. Mogelijk betreft het oorspronkelijk opstaand muurwerk dat dateert van voor de ophoging van het terrein.

Afb. 41 Bovenaanzicht van muur S9, met onderaan muur S15.

Afb. 42 Vooraanzicht van muur S9 met rechts muur S15.

Spoor 10 betreft een gootje dat ter hoogte van de sleuf aftakt. Bovenaan was het gootje afgedekt met een plaat uit cement. De wanden en vloer werden opgetrokken uit bakstenen van 23 x 10 x 5cm en cement. De gebruikte cement wijst op een recentere datering. Er werden wel sporen van kalkmortel teruggevonden die

er op wijzen dat de bakstenen herbruikt zijn. Hierbij is het baksteenformaat dat overeenstemt met S9 opvallend.

Afb. 43 Vlakkfoto van S10.

Afb. 44 Vlakkfoto van S10 na verwijderen van de cementplaat.

Spoor 15 is een muur die opgebouwd is uit baksteen van 18,5 x 8,5 x 3,5 en gemetst met een kalkmortel. Deze muur is jonger dan muur S9 en S17, maar jonger dan afvoergoot S10.

Van muur S16 werd er slechts een klein deel aan het licht gebracht. Deze muur is net zoals S18 opgebouwd uit bakstenen van 15 x 12,5 x 5cm en een zandige kalkmortel. Spoor 17 is een muur opgetrokken uit bakstenen van 12 x 8 x 5cm, gemetst met een zandige kalkmortel.

Vlak 2

Spoor 11 bevindt zich in vlak 2 in het westen van de sleuf. Het gaat om een donkergrijze laag met houtskool- en baksteenspikkels. Vermoedelijk is S11 dezelfde laag als S14. Spoor 11 en 14 worden van elkaar gescheiden door S12 en S13. Spoor 12 is een muur die opgebouwd is uit bakstenen en een zandige kalkmortel. De bakstenen meten 17 x 9,5 x 4cm. Spoor 13 is de insteek van deze muur.

Afb. 45 Vlakfoto met S10, S11, S12, S13 en S14.

Vlak 3

Spoor 12 uit vlak 2, werd in vlak 3 als spoor 19 geregistreerd. Het bouw materiaal is hierbij verder onveranderd. Spoor 20 is een kleine restant van een muur die langs S19 loopt. Deze is gebouwd met natuursteen waarbij geen mortel werd vastgesteld. Spoor 21 is een donkergrijze laag waarin veel bouwpuin en mortelresten werden vastgesteld. S22 is een deel van de fundering van de westelijke vleugel van het paleis. Deze fundering werd opgetrokken met bakstenen met een afmeting van 23 x 8 x 5cm en een beige kalkmortel. De onderkant van de muur reikt dieper dan het vlak dat zich op 150cm-mv bevindt.

Afb. 46 Vlakfoto vlak 3.

Afb. 47 Foto van muur S22.

5 Vondstmateriaal

Vondstmateriaal bleek schaars tijdens de opgraving. Er werden tijdens het onderzoek in totaal twee vondstnummers uitgedeeld. Vondstnummer 1 werd ingezameld uit S14 en bevatte twee scherven grijs aardewerk. Het betreft een wandscherf en een randscherf, waarvan de randscherf in de 14^e of 15^e eeuw gedateerd kan worden.

Vondstnummer 2 werd ingezameld onder S9 en bestaat uit vijf scherven grijs aardewerk en een steengoedscherf. Hieronder bevinden zich twee bodems met standvinnen en een rand van een kan of kruik. Het ensemble wordt in de 14^e of 15^e eeuw gedateerd.

6 Synthese

6.1 Interpretatie

Doordat het oppervlakte en de diepte die tijdens deze begeleiding onderzocht konden worden erg beperkt bleven, is het kennispotentieel gering. Dit wordt verstrekt door de beperkte dateringsmethoden: vondstmateriaal was schaars en de meeste contexten kunnen niet herkend worden op historisch kaartmateriaal. De begeleiding toont echter wel het bestaan van bouwresten aan die niet vermoed werden.

Afgezonderd van de funderingen van het oost- en westvleugel van het aartsbisshoppelijk paleis, kon er een context herkend worden op het historisch kaartmateriaal. Het gaat om S8: de bakstenen vloer met een visgraatmotief. Deze kan worden herkend op de kaart van het paleis dat tussen 1825 en 1836 werd opgemaakt. Er worden op deze kaart in potlood paden aangeduid, hetgeen vermoedelijk diende als plannen voor de aanleg van de stiltetuin in 1820. Vloer S8 wordt bijgevolg geïnterpreteerd als een pad door de tuin, aangelegd in 1820.

Voor de andere contexten is geen datering voorhanden. Enkele contexten kunnen op basis van het gebruikte bouw materiaal als recent worden gedateerd. In het bijzonder spoor 3 en spoor 10 kunnen geïnterpreteerd worden als een water- of beerput en een afvoergoot uit de 20^e eeuw. Bij andere contexten is een recente interpretatie niet uit te sluiten, maar kan deze minder duidelijk bevestigd worden. Aangezien geen van de archivariissen werkzaam in het aartsbisshoppelijk paleis kennis had van deze muren, lijkt een datering in het erg recente verleden onwaarschijnlijk. Hoewel de stratigrafische opbouw op verschillende plaatsen moeilijk leesbaar was, lijken de meeste muurresten ouder te zijn dan de laag die vloer S8 afdekt. Afgezien van de wetenschap dat S8 in 1820 werd aangelegd, zijn er geen indicaties van de ouderdom van deze laag.

Afb. 48 Detail van het plan waarop de paden van de tuin zijn aangeduid met een projectie van de aangelegde sleuf.

In het uiterste westen van het plangebied werd er verdiept tot op een donkere laag. In deze laag werd de top van muurwerk uit natuursteen zonder mortel vastgesteld. Een datering kan niet worden opgesteld. Het bouw materiaal verschilt erg van de andere gebruikte materialen. Vermoedelijk dateren deze contexten van voor de oprichting van het aartsbisschoppelijk paleis.

6.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die vooropgesteld waren in de aanvraag voor een opgraving met wetenschappelijke vraagstelling, kunnen als volgt beantwoord worden:

- Welke archeologische sporen bevinden er zich in deze zone?
Tijdens het onderzoek werd slechts een klein aantal sporen aangetroffen. Dit is grotendeels te verklaren door het beperkte oppervlak en geringe ontgravingsdiepte van de sleuf. De aangetroffen sporen worden geïnterpreteerd als laag, muur, muurinsteek, muuruitbraak, en vloer.
- Wat is hun aard en datering?
Doordat vondstmateriaal schaars bleek en de contexten niet op historisch kaartmateriaal herkend worden, is een precieze interpretatie en datering van de contexten niet mogelijk. Het gaat om restanten van constructies uit baksteen, of uitbraken van deze sporen. Daarnaast werden er ook lagen aangetroffen. De moeilijkheid de contexten correct te interpretern wordt daarnaast vergroot door het beperkte oppervlak dat tijdens de begeleiding werd bloot gelegd.

De contexten bevinden zich onder een laag waarvan vermoed wordt dat ze gerelateerd kan worden aan de aanleg van de stiltetuin in 1820. De meeste bouwresten tonen sporen van een stevige mortel die het vermoeden wekt dat de resten uit de Nieuwe Tijd dateren.

- Kunnen de sporen gelinkt worden aan het Aartsbisschoppelijk Paleis?
Het is moeilijk de aangetroffen sporen correct te dateren en interpreteren waardoor niet met volledige zekerheid gesteld kan worden dat deze gerelateerd kunnen worden aan het Aartsbisschoppelijk Paleis. De vermoede datering in de Nieuwe Tijd lijkt echter wel in die richting te wijzen.
- Zijn er sporen of vondsten die getuigen van menselijke bewoning in de vroege en/of volle middeleeuwen en die meer informatie opleveren over de bewoningshistoriek van het terrein?
Er werden geen restanten aangetroffen die meer licht kunnen werpen op vroeg- of volmiddeleeuwse bewoning op het terrein. Het is evenwel niet uit te sluiten dat deze zich binnen het verloop van de sleuf bevinden, maar niet werden aangetroffen omwille van de geringe ontgravingsdiepte.
- Zijn er bepaalde contexten die ons meer kunnen vertellen over het leven van de bewoners in een bepaalde periode (bv. Waterput, beerput,...).
Er werden geen contexten aangetroffen die meer kunnen vertellen over het leven van de bewoners.
- Welke vondstcategorieën worden gevonden tijdens de uitgraving en wat voor erfgoedwaarde en kenniswinst leveren deze op?
Er werd enkel uit twee contexten vondstmateriaal ingezameld. Het gaat tweemaal om erg gefragmenteerd aardewerk. De erfgoed- en kenniswaarde van deze vondsten is relatief beperkt, maar deze kunnen evenwel aangewend worden om een datering voor de betreffende contexten op te stellen.
- Kunnen er bepaalde sporen in verband gebracht worden met ambachtelijke activiteiten langs de Melaan?
Er werden geen contexten aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met ambachtelijke activiteiten langs de Melaan.
- Kunnen bepaalde sporen gelinkt worden aan de historische tuininrichting uit de 19^e eeuw?
Er kan niet met zekerheid gestaafd worden of de resten al dan niet tot de historische tuininrichting behoorden, al ligt het binnen de verwachtingen.

Literatuur

- Bogemans, F., 1996:** *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23: Mechelen*, Brussel.
- De Buyser, F., De Maeyer, W., Tiri W. & Van Bulck, G., 2003:** "Water in de Varkensstraat. Een archeologische kijk op de Melaan", *Opgetekend Verleden* 2, p. 34-102.
- Chorley, P., 1998:** "The Ypres cloth industry 1200-1350: the pattern of change in output and demand", in: Dewilde, M., Ervynck, A. & A. Wielemans (red.), *Ypres and the Medieval Cloth Industry in Flanders. Archaeological and Historical Contributions*, Brussel, p. 111-124.
- Coremans, L., 2020:** *Eindverslag archeologische opgraving Mechelen – Zakstraat*, Bornem
- Cryns, J., Rozek, J. & R. Vergauwe, 2018:** *Mechelen Aartsbisschoppelijk Paleis. Grote Melaan: Verslag verkennende landschappelijke boringen en observaties*, Gent.
- De Cock, S., 1991:** "Onderzoek in de Mechelse binnenstad (Antw.)", *Archaeologia Mediaevalis* 14, p. 54.
- Depuydt, S., Van de Vijver, K. & F. Kinnaer, 2013:** *In de schaduw van de Toren. Resultaten van het archeologisch onderzoek van het Sint-Romboutskerkhof in Mechelen (basisrapportage)*, Mechelen.
- Haslinghuis, E.J. & H. Janse, 2005:** *Bouwkundige Termen. Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie* (5e herziene druk), Leiden.
- Kinnaer, F., 2019:** "Een historische schets", in: Piessens, D., de Rue, Y.J.W.R. & R. Lettany (red.), *Archeologische souvenirs uit een Mechels verleden* (CAR Publications 2), Mechelen, p. 1-14.
- Kochen, M., 1981:** *Gids voor oud Mechelen*, Antwerpen & Haarlem.
- Migom, S. & G. Vanden Bosch, 2023:** *Aartsbischoppelijk Paleis Mechelen: De Mijlpalen – de mensen – het erfgoed*, Antwerpen.
- Swinnen, M., 1988:** "Stadsarcheologie in Mechelen (Antw.)", *Archaeologia Mediaevalis* 11, p. 68-69.
- Swinnen, M., 1989:** "Stadsarcheologie in Mechelen (Antw.)", *Archaeologia Mediaevalis* 12, p. 59-60.
- Troubleyn, L., Kinnaer, F. & A. Ervynck, 2007:** *Het Steen en de burgers. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen*, Mechelen.
- Van Baelen, A., F. Wuyts, J. Rozek & P. Laloo, 2019:** *Archeologienota: Verslag van resultaten. Mechelen, Aartsbisschoppelijk Paleis*, Gent.
- Verhulst, A., 1999:** *The rise of cities in North-West Europe*, Cambridge.

Lijst van afbeeldingen

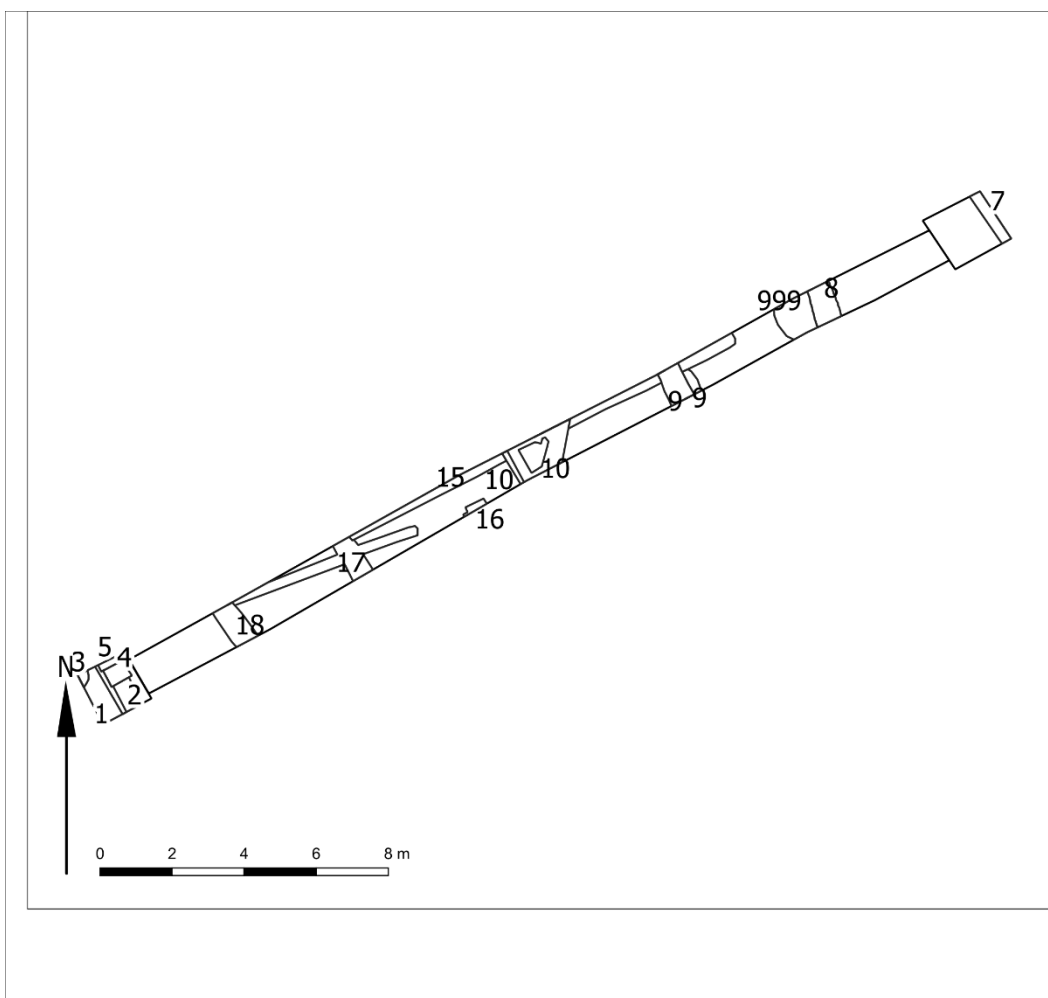
- Afb. 1 Locatiekaart van het plangebied.
- Afb. 2 Aanduiding van de opgravingszone.
- Afb. 3 Aanduiding van het projectgebied en de bodemingreep (Van Baelen et al. 2019).
- Afb. 4 Overzicht van de aangelegde werkput.
- Afb. 5 Aanduiding van de zones waar er dieper dan vlak 1 werd verdiept.
- Afb. 6 De locatie van de sleuf geplot op de Ferrariskaart (1771-1778). (Door een onnauwkeurige georeferentie bevindt de sleuf zich te ver naar het westen)
- Afb. 7 De locatie van de sleuf geplot op het grondplan van het aartsbisshoppelijk paleis uit 1819. (regionale beeldbank Mechelen).
- Afb. 8 De locatie van de sleuf geplot op het grondplan van het aartsbisshoppelijk paleis uit 1820. (regionale beeldbank Mechelen).
- Afb. 9 De locatie van de sleuf geplot op het grondplan van het aartsbisshoppelijk paleis (1825-1836). (regionale beeldbank Mechelen).
- Afb. 10 Tekening uit 1840 van de stiltetuin door J.B. Noter (regionale beeldbank Mechelen).
- Afb. 11 De locatie van de sleuf geplot op de Atlas der Buurtwegen (circa 1840). (De kaart geeft de gebouwen niet precies weer, maar toont wel duidelijk het verloop van de Melaan ten noorden van de sleuf)
- Afb. 12 De locatie van de sleuf geplot op de Vandermaelenkaart (circa 1846-1854). (Door een onnauwkeurige georeferentie bevindt de sleuf zich te ver naar het noorden)
- Afb. 13 De locatie van de sleuf geplot op de Popp-kaart (1842-1879).
- Afb. 14 Aanduiding van de archeologische waarden uit de Romeinse periode binnen een straal van 300m van het plangebied (Van Baelen et al. 2019, p. 47, fig. 49).
- Afb. 15 Aanduiding van de archeologische waarden uit de Middeleeuwen binnen een straal van 300m van het plangebied (Van Baelen et al. 2019, p. 48, fig. 50).
- Afb. 16 Aanduiding van de archeologische waarden uit de Nieuwe Tijd binnen een straal van 300m van het plangebied (Van Baelen et al. 2019, p. 48, fig. 50).
- Afb. 17 Boorpuntenkaart (Van Baelen et al. 2019, p. 19, fig. 15).
- Afb. 18 Dwarsprofiel P1 (Van Baelen et al. 2019, p. 19, fig. 16).
- Afb. 19 Dwarsprofiel P2 (Van Baelen et al. 2019, p. 20, fig. 17).
- Afb. 20 Dwarsprofiel P3 (Van Baelen et al. 2019, p. 20, fig. 18).
- Afb. 21 Plan met de uitgegraven proefsleuven (Van Baelen et al. 2019, p. 72, fig. 68).
- Afb. 22 Foto van de kaaimuur aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek (Van Baelen et al. 2019, p. 78, fig. 78).
- Afb. 23 Het plangebied op de bodemkaart.
- Afb. 24 Het plangebied op het de tertiairgeologische kaart (Van Baelen et al. 2019, p. 27, fig. 24).
- Afb. 25 Het plangebied op het de quartairgeologische kaart (Van Baelen et al. 2019, p. 28, fig. 25).
- Afb. 26 Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (Van Baelen et al. 2019, p. 32, fig. 33).
- Afb. 27 Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen - Ingezoomd (Van Baelen et al. 2019, p. 32, fig. 34).
- Afb. 28 Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen - Ingezoomd (Van Baelen et al. 2019, p. 33, fig. 35).
- Afb. 29 Aanduiding van de geregistreeerde profielen.
- Afb. 30 Profielfoto van profiel 1.
- Afb. 31 Profielfoto van profiel 2.
- Afb. 32 Profieltekening van profiel 2.
- Afb. 33 Profieltekening van profiel 3.
- Afb. 34 Aardspoorkaart vlak 1.
- Afb. 35 Aardspoorkaart vlak 2.
- Afb. 36 Aardspoorkaart vlak 3.
- Afb. 37 Foto met S3.
- Afb. 38 Doorsnede van S4.
- Afb. 39 Foto met S7.
- Afb. 40 Vlakfoto met S8.
- Afb. 41 Bovenaanzicht van muur S9, met onderaan muur S15.
- Afb. 42 Vooraanzicht van muur S9 met rechts muur S15.

- Afb. 43 Vlakfoto van S10.*
- Afb. 44 Vlakfoto van S10 na verwijderen van de cementplaat.*
- Afb. 45 Vlakfoto met S10, S11, S12, S13 en S14.*
- Afb. 46 Vlakfoto vlak 3.*
- Afb. 47 Foto van muur S22.*
- Afb. 48 Detail van het plan waarop de paden van de tuin zijn aangeduid met een projectie van de aangelegde sleuf.*

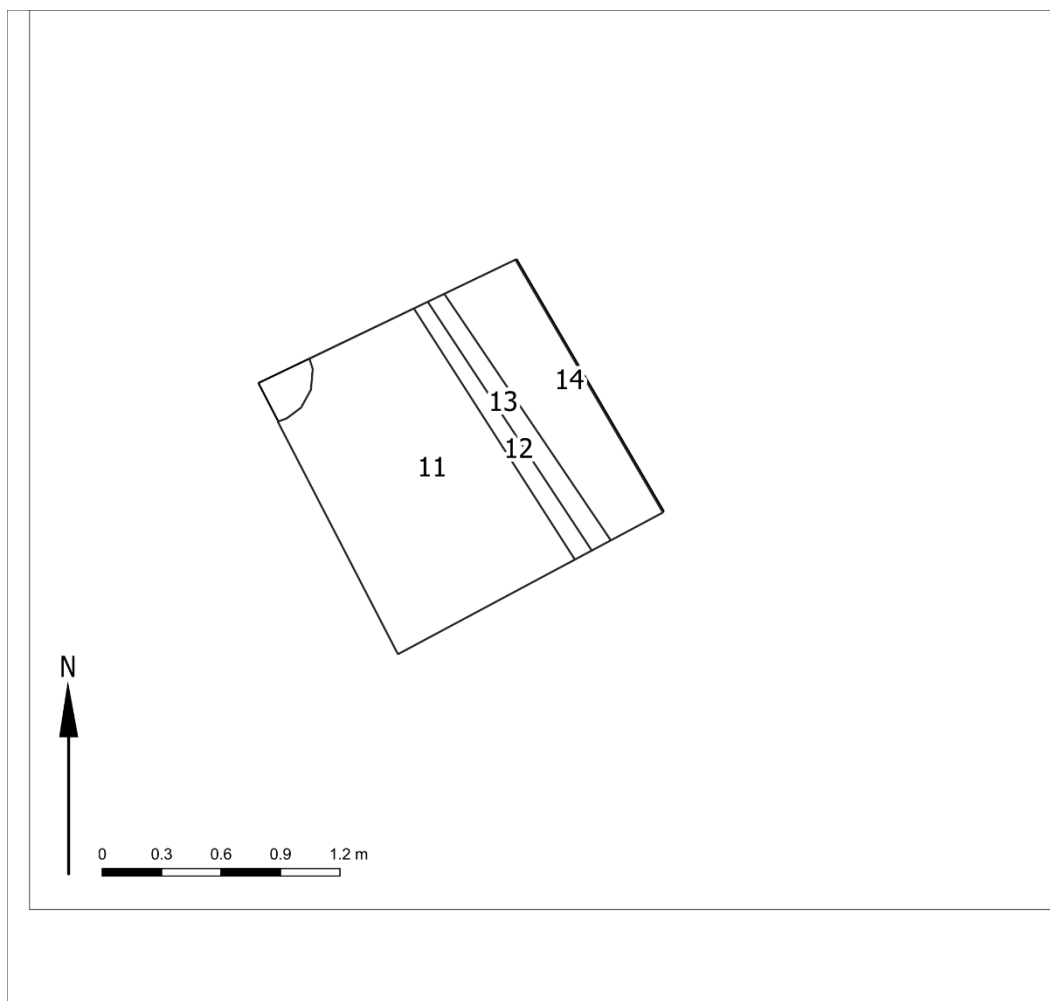
Bijlage 1. Sporenlijst

PUT	VLAKE	SPOOR	VULLING	AARDSPOOR	DIEPTE	VORM_COUPE	VORM_VLAKE	NEVENKLEUR	HOOFDKLEUR	LICHT/DONKER	TEXTUUR	GEVLEKT	INSLUITSEL
1	1	1	1	LG			XXX	GR	GR	DONKER	XXX	ONWAAR	
1	1	2	1	LG			XXX	BR	BE	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	3	1	BPT			RND	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	4	1	PUT			VRK	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	5	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	6	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	7	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	8	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	9	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	10	1	GT			LIN	XXX	XXX	XXX	XXX	ONWAAR	
1	2	11	1	LG			XXX	GR	GR	DONKER	ZS2	ONWAAR	MORTEL BS
1	2	12	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	2	13	1	MU			LIN	GR	GR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	3	14	1	LG			XXX	ZW	GR	DONKER	ZS2	ONWAAR	HK
1	1	15	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	16	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	17	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	1	18	1	MR			LIN	RO	OR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	3	19	1	MU			LIN	BR	GN	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	3	20	1	VR			LIN	GR	WT	MIDDEN	XXX	ONWAAR	
1	3	21	1	LG			XXX	GR	GR	DONKER	XXX	ONWAAR	PUIN
1	3	22	1	MR			LIN	BR	GR	MIDDEN	XXX	ONWAAR	

Bijlage 2. Sporenkaart met spoornummers

Allesporenkaart vlak 1

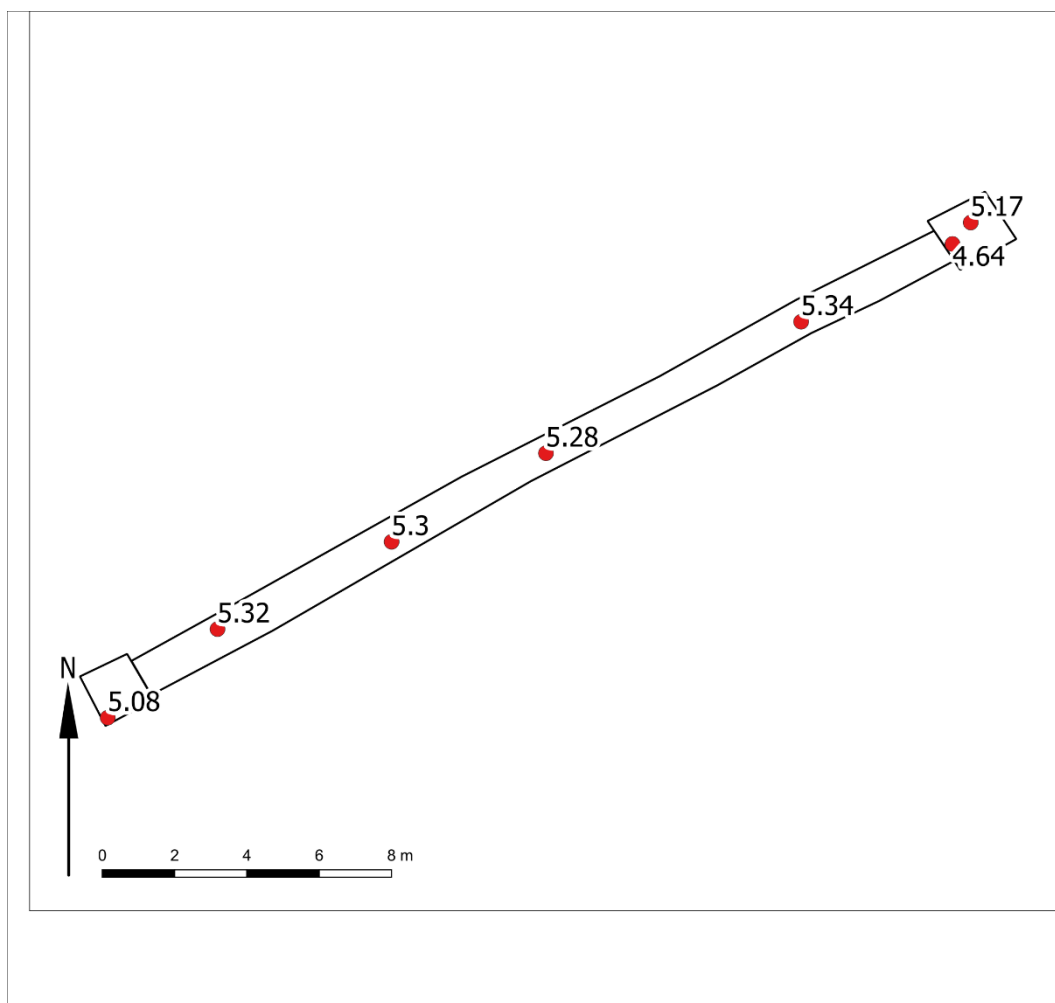

Allesporenkaart vlak 2

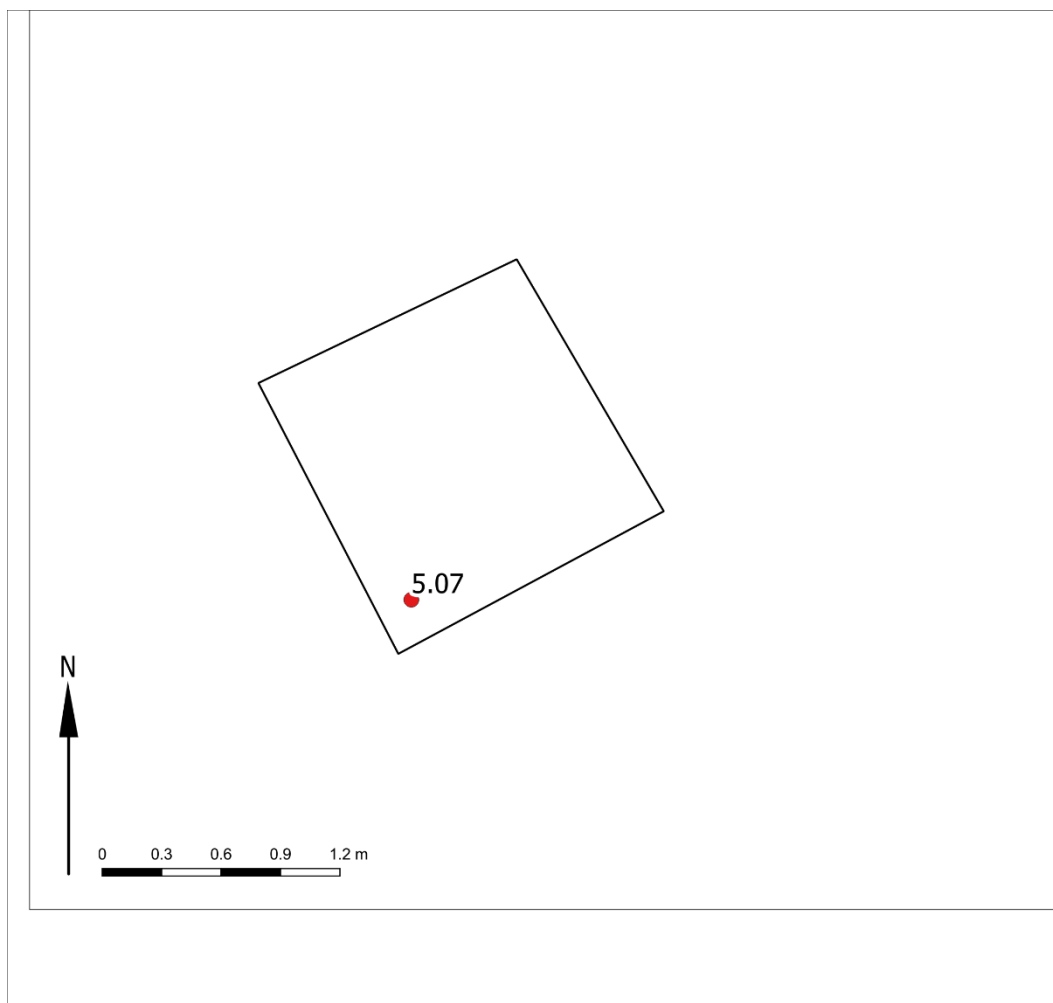

Allesporenkaart vlak 3

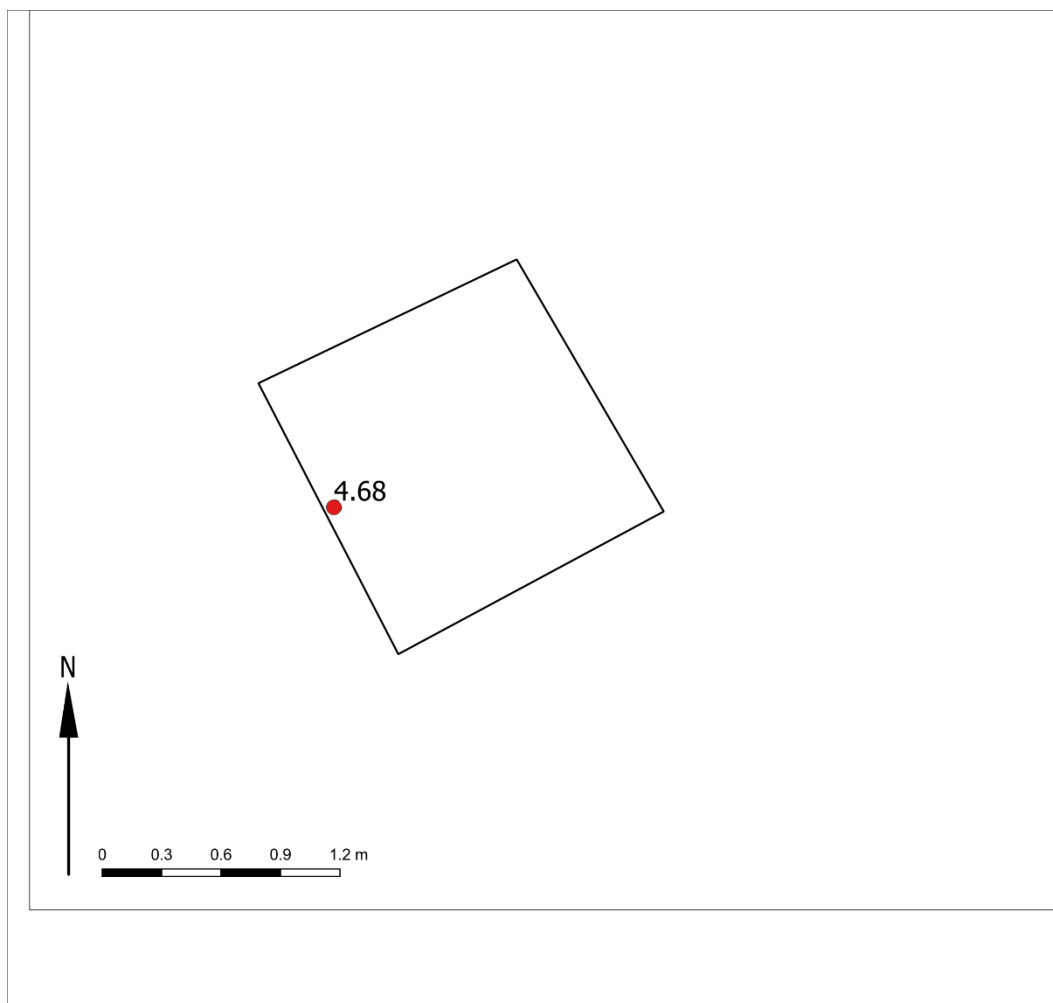
Bijlage 3. Vlakhoogtekaart

Vlakhoogtekaart vlak 1

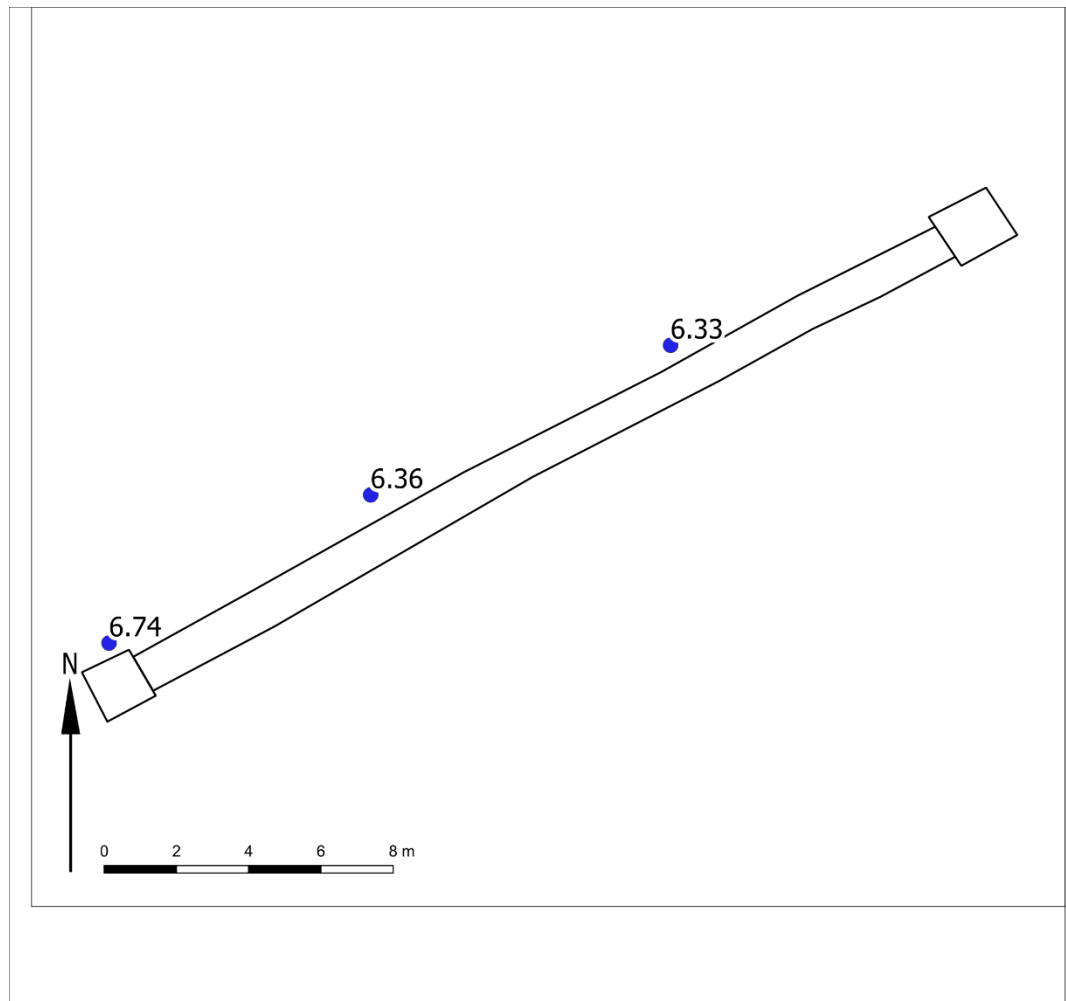

Vlakhoogtekaart vlak 2

Vlakhoogtekaart vlak 3

Bijlage 5. Maaiveldhoogtekaart

Bijlage 6. Afkortingen in de database**REFERENTIELIJSTEN** Versie 1.6**AARD SPOOR**

Aard van het spoor

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
AKR	(oude) akkerlaag
AWC	aardewerkconcentratie
BA	balk
BES	beschoeiing
BG	boorgat
BKS	bekisting
BOC	botconcentratie
BPA	beschoeiing, palen
BPL	beschoeiing, planken
BPT	beerput/beerkelder
BRL	brandlaag
BU	bustum
BUN	visbun
BV	bouwvoor
CR	crematiegraf
DIG	dierbegraaving
DK	drenkkuil
DLT	doorlaat (door een muur)
DP	depressie
DR	drain
EG	erfgreppel
ES	esdek
FU	fuijk
GA	gracht
GE	geul
GHE	grafheuvel
GR	greppel
GRK	grafkuil
GT	goot
HA	haard
HAK	haardkuil
HG	huisgreppel
HKC	houtschoolconcentratie
HI	hoefindruk
HO	hout
HU	hutkom
IN	inhumatiegraf
KEL	kelder
KGO	ovale kringgreppel
KGR	ronde kringgreppel
KGV	vierkante kringgreppel
KL	kuil
KS	karrenspoor
LAK	laklaag
LAT	latrine
LG	laag
LO	ophogingslaag
LS	stortlaag
MI	muurinsteek
MR	muur
MSK	mestkuil
MST	muursteen
MU	muuruitbraak
NV	natuurlijke verstoring
NVD	dierlijke verstoring
NVP	plantaardige verstoring
OV	oven
PA	houten paal
PAK	paal met paalkuil
PG	paalgat
PGK	paalgat met paalkuil
PK	paalkuil
PL	plank
PLW	plaggenwand
PO	poel
POE	poer
POT	potstal
PS	ploegspoor
PSE	ploegspoor, eergetouw
PSK	ploegspoor, keerploeg
REC	recent

SG	standgreppel
SI	silo
SL	sloot
SPB	spaarboog
SPG	spitsgracht
SS	spitspoor
ST	steen
STC	steenconcentratie
VL	vlek
VR	vloer
VSC	vuursteenconcentratie
VW	vlechtwerk
WA	waterput
WG	weg
WK	waterkuil
WL	wal
WOO	woonlaag
XXX	onbekend

COUPEVORM

Vorm van de onderkant van het spoor in de coupe

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
ONR	onregelmatig
PNT	punt
RND	rond
VLK	vlak
KOM	komvormig
REV	revolvertas
VRK	vierkant
RHK	rechthoekig
NG	niet gecoupeerd

VLAKVORM

Vorm van het spoor op het horizontale vlak

<u>Code</u>	<u>Omschrijving</u>
LIN	lineair
ONR	onregelmatig
OVL	ovaal
RHK	rechthoekig
RND	rond
SIK	sikkelvormig
VRK	vierkant

KLEUR

Duiding van de kleur

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
BE	beige
BL	blauw
BR	bruin
GL	geel
GN	groen
GR	grijs
OR	oranje
PA	paars
RO	rood
RZ	roze
WI	wit
ZW	zwart

Daarnaast:

D	donker
L	licht
SCH	schoon
VL	vuil
ZR	zeer

DBRGR = donkerbruin grijs (hoofdkleur is dan grijs)

INSLUITSEL

Aard van een insluitel van een vulling

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AS	as
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BS	baksteen
BW	bouwaardewerk (baksteen, dakpan, tegel)
FE	ijzeroer
FF	fosfaat
GL	glas
HK	houtschool
HL	huttenleem
HT	hout
KI	kiesel
LR	leer
MET	metaal
MN	mangaan
NS	natuursteen
OKR	oker
SCH	schelp
SL	slak
VKL	verbrande klei
VST	vuursteen

TEXTUUR

Textuur van een vulling met NEN-classificatie

<u>Code</u>	<u>NEN</u>	<u>Referentie</u>
K	K	klei
ZK	Ks1	zware klei
MK	Ks2	matig zware klei
LK	Ks3	lichte klei
Z-K		zandige klei
ZI		zavel
ZZI	Kz1	zware zavel
MZI	Kz2	matig lichte zavel
LZI	Kz3	lichte zavel
L	L	leem
SL	Lz1	siltige leem
Z-L	Lz3	zandige leem
V	V	veen
V1	Vk3	venige klei
V2	Vk1	kleig veen
V3	VKM	mineraalarm veen
Z-V	Vz1	zandig veen
Z	Z	zand
FZ	Zs1	fijn zand
MZ	Zs1	middelgrof zand
GZ	Zs1	grof zand
ILZ	Zs2	iets lemig zand
LZ	Zs3	lemig zand
IGHZ	g1	iets grindhoudend zand
MGHZ	g2	matig grindhoudend zand
SGHZ	g3	sterk grindhoudend zand
V-Z	Vz3	venig zand
G	G	grind
FG		fijn grind
GG		grof grind
IZHG	Gz1	iets zandhoudend grind
MZHG	Gz2	matig zandhoudend grind
SZHG	Gz3	sterk zandhoudend grind
ST		steen
HT		hout
H0	h1	humushoudend
H1	h2	matig humeus
H2	h3	humusrijk

INHOUD

Aard van het materiaal van een vondst

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AW	aardewerk vaatwerk
AWG	gedraaid aardewerk
AWH	handgevoemd Aardewerk
BAKSTN	baksteen
DAKPAN	dakpan
AXB	bot (geen schelp)
OMB	bot menselijk
ODB	bot dierlijk
CREM	crematieresten
BOUWMAT	bouwaardewerk (keramisch, geen steen)
COP	coproliet
GLS	glas (geen slak)
HK	houtschool
HT	hout (geen houtschool, geen plantaardige resten)
KER	keramische objecten (weefgewichten e.d.)
ODL	leer
MXX	metaal (geen slak)
MCU	koper/brons
MFE	ijzer
MPB	lood
MIX	gemengd
SXX	natuursteen (geen vuursteen)
PLP	pijpenkoppen en -stelen
SCH	schelp
SLAK	slakken
TEGEL	tegel
OTE	textiel, touw
HUTTELM	verbrande klei (geen lemen gewichten)
SVU	vuursteen
XXX	overig

MONSTER

Aard van een monster

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
MA	monster algemeen
MAR	monster artropoden
MBOT	monster bot
MC14	monster voor ¹⁴ C-datering
MCH	chemisch monster
MCR	crematiemonster
MD	monster voor dendrochronologisch onderzoek
MDIA	diatomeeënmonster
MDNA	DNA-monster
MFF	fosfaatmonster
MHK	houtschoolmonster
MHT	houtmonster
MP	pollenmonster
MSC	schelpenmonster
MSL	monster slijpplaat
MZ	zadenmonster voor botanisch onderzoek

VERZAMELWIJZE

Manier waarop een vondst of monster is verzameld.

<u>Code</u>	<u>Referentie</u>
AAC	aanleg coupe (handmatig schaven)
AANV	aanleg vlak of profiel (handmatig)
BIGB	bigbag
COUP	couperen (handmatig)
DETC	detectorvondst
LICH	lichten (vondst met omringende grond integraal verwijderd)
MAA	machinale aanleg
MAF	machinale afwerking (of machinaal couperen)
MSCH	machinaal schaven
PUNT	puntvondst (ingemeten)
SCHA	uitschaven (handmatig)
SPT	uitspitten (handmatig)
TROF	troffelen

